

ΠΑΝΤΕΙΟΝ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΚΟΙΝΩΝΙΚΩΝ ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΙΚΩΝ
ΕΠΙΣΤΗΜΩΝ

PANTEION UNIVERSITY OF SOCIAL AND POLITICAL
SCIENCES

ΣΧΟΛΗ ΔΙΕΘΝΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ, ΕΠΙΚΟΙΝΩΝΙΑΣ & ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΥ
ΤΜΗΜΑ ΔΙΕΘΝΩΝ & ΕΥΡΩΠΑΪΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ
ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ
ΔΙΕΘΝΕΣ ΚΑΙ ΕΥΡΩΠΑΪΚΟ ΔΙΚΑΙΟ ΚΑΙ ΔΙΑΚΥΒΕΡΝΗΣΗ
ΕΙΔΙΚΕΥΣΗ: ΕΥΡΩΠΑΪΚΟ ΠΟΙΝΙΚΟ ΔΙΚΑΙΟ ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΙΚΗ

Η σχέση μεταξύ της «αμοιβαίας εμπιστοσύνης» και της «καλόπιστης συνεργασίας»
κατά την εφαρμογή του Ευρωπαϊκού Εντάλματος Σύλληψης

ΔΙΠΛΩΜΑΤΙΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ

Αθανασία Παντελέου

Αθήνα, 2026

Τριμελής Επιτροπή

Όλγα Τσόλκα, Αναπληρώτρια Καθηγήτρια Παντείου Πανεπιστημίου (Επιβλέπουσα)

Νέδα Κανελλοπούλου, Καθηγήτρια Παντείου Πανεπιστημίου

Δομίνικος Αρβανίτης, Διδάκτωρ Παντείου Πανεπιστημίου

Copyright © Αθανασία Παντελέου, 2026

All rights reserved. Με επιφύλαξη παντός δικαιώματος.

Απαγορεύεται η αντιγραφή, αποθήκευση και διανομή της παρούσας διπλωματικής εργασίας εξ ολοκλήρου ή τμήματος αυτής, για εμπορικό σκοπό. Επιτρέπεται η ανατύπωση, αποθήκευση και διανομή για σκοπό μη κερδοσκοπικό, εκπαιδευτικής ή ερευνητικής φύσης, υπό την προϋπόθεση να αναφέρεται η πηγή προέλευσης και να διατηρείται το παρόν μήνυμα. Ερωτήματα που αφορούν τη χρήση της διπλωματικής εργασίας για κερδοσκοπικό σκοπό πρέπει να απευθύνονται προς τη συγγραφέα.

Η έγκριση της διπλωματικής εργασίας από το Πάντειο Πανεπιστήμιο Κοινωνικών και Πολιτικών Επιστημών δεν δηλώνει αποδοχή των γνώμων της συγγραφέα.

Περιεχόμενα

A. Εισαγωγή	σ. 7
B. Αμοιβαία Εμπιστοσύνη και Καλόπιστη Συνεργασία ως Δομικές Αρχές του Ευρωπαϊκού Ποινικού Οικοδομήματος	
B.1. Η Δογματική Θεμελίωση της Αμοιβαίας Εμπιστοσύνης: Κανονιστικό Περιεχόμενο και Λειτουργία εντός του ΧΕΑΔ	σ. 8 - 11
B.2. Η Αρχή της Καλόπιστης Συνεργασίας: Κανονιστική Θεμελίωση και η Ενοποιητική της Λειτουργία εντός της Έννομης Τάξης της ΕΕ	σ. 11 - 14
B.3. Αμοιβαία Εμπιστοσύνη και Καλόπιστη Συνεργασία: Οι Πυλώνες της Αμοιβαίας Αναγνώρισης στον Ευρωπαϊκό Ποινικό Χώρο	σ. 14 - 18
Γ. Η Αρχιτεκτονική του Ευρωπαϊκού Εντάλματος Σύλληψης: Μεταξύ Δικονομικής Αποτελεσματικότητας και Δικαιοκρατικών Επιταγών	
Γ.1. Αμοιβαία αναγνώριση και αποτελεσματικότητα: Το Ευρωπαϊκό Ένταλμα Σύλληψης ως μοχλός δικονομικής ενοποίησης	σ. 19 - 20
Γ.2. Κανονιστικά ελλείμματα και άγραφοι λόγοι άρνησης στην εκτέλεση του ΕΕΣ: Η ρήτρα των θεμελιωδών δικαιωμάτων	σ. 21 - 22
Δ. Αμοιβαία Αναγνώριση και Θεμελιώδη Δικαιώματα στην Έννομη Τάξη της ΕΕ: Η Ερμηνευτική Προσέγγιση του Δικαστηρίου της Ευρωπαϊκής Ένωσης	
Δ.1. Το κανονιστικό πλαίσιο προστασίας των θεμελιωδών δικαιωμάτων στον ΧΕΑΔ: Η σύγκλιση μεταξύ Χάρτη και ΕΣΔΑ	σ. 22 - 23
Δ.2. Η περίοδος της «Αναμφισβήτητης Εμπιστοσύνης»: Η εμπέδωση της αμοιβαίας αναγνώρισης και ο περιορισμός των λόγων άρνησης	σ. 23 - 25
Δ.3. Η Κάμψη της Αμοιβαίας Αναγνώρισης ενώπιον των Θεμελιωδών Δικαιωμάτων: Ο «έλεγχος των δύο σταδίων» ως δικλείδα ασφαλείας	σ. 25 - 30
Δ.4. Η επανανοηματοδότηση της αμοιβαίας εμπιστοσύνης και της καλόπιστης συνεργασίας υπό το πρίσμα της νομολογιακής εξέλιξης του ΔΕΕ	σ. 30 - 32
Ε. Η Δικαιοκρατική Οριοθέτηση της Αμοιβαίας Εμπιστοσύνης από το ΕΔΔΑ: Από τη Θεσμική Υποχώρηση στη Δραστική Επαλήθευση	
E.1. Αμοιβαία εμπιστοσύνη και καλόπιστη συνεργασία υπό το πρίσμα της ΕΣΔΑ: Η ανάδυση ενός κοινού ευρωπαϊκού νομικού πολιτισμού	σ. 32 - 33
E.2. Το αμάχητο τεκμήριο της αμοιβαίας αναγνώρισης: Η καλόπιστη συνεργασία υπό το πρίσμα της δογματικής παθητικότητας	σ. 33 - 35

E.3. Το τεκμήριο της ισοδύναμης προστασίας: Η θεσμική εμπιστοσύνη προς την έννομη τάξη της ΕΕ και η κάμψη του ελέγχου στο ΕΕΣ	σ. 35 - 37
E.4. Αμοιβαία εμπιστοσύνη και καλόπιστη συνεργασία υπό τη δοκιμασία των συστημικών ελλείψεων: Η ανάδυση του εξατομικευμένου ελέγχου	σ. 37 - 47
Στ. Η διαλεκτική σχέση ΔΕΕ και ΕΔΔΑ στο πεδίο του ΕΕΣ: Συγκριτική προσέγγιση της αμοιβαίας εμπιστοσύνης και της καλόπιστης συνεργασίας	σ. 47 - 49
Συμπεράσματα	σ. 49 - 51
Βιβλιογραφία	σ. 52 - 55

Περίληψη

Η παρούσα εργασία επιχειρεί μια μελέτη της κανονιστικής σύζευξης μεταξύ της αμοιβαίας εμπιστοσύνης και της καλόπιστης συνεργασίας, αναδεικνύοντας πώς η σύμπλευση αυτών των δύο αρχών επανακαθορίζει το σύγχρονο ευρωπαϊκό ποινικό οικοδόμημα. Σε έναν Χώρο Ελευθερίας, Ασφάλειας και Δικαιοσύνης που δοκιμάζεται από συστημικές προκλήσεις, η αμοιβαία εμπιστοσύνη απογυμνώνεται από τον παραδοσιακό, αξιωματικό της χαρακτήρα και μεταστοιχείωνεται σε μια δυναμική νομική σχέση, η οποία τελεί υπό την αίρεση της διαρκούς δικαιοκρατικής επαλήθευσης. Η κεντρική θέση της εργασίας εστιάζει στο γεγονός ότι η καλόπιστη συνεργασία δεν συνιστά απλώς έναν μηχανισμό τυπικής συνδρομής αλλά την απαραίτητη προϋπόθεση για τη διατήρηση της εμπιστοσύνης, επιβάλλοντας στις δικαστικές αρχές ένα αμοιβαίο καθήκον θεσμικής ειλικρίνειας. Σε αυτό το πλαίσιο, η εργασία εξετάζει τη μετεξέλιξη των εννοιών αυτών μέσα από τη διαλεκτική σχέση και τη συγκριτική ανάλυση της νομολογίας του Δικαστηρίου της Ευρωπαϊκής Ένωσης και του Ευρωπαϊκού Δικαστηρίου Δικαιωμάτων του Ανθρώπου. Διερευνάται πώς η σύγκλιση των δύο δικαιοδοσιών επιβάλλει μια νέα αρχιτεκτονική ελέγχου, όπου η εμπιστοσύνη δεν τεκμαίρεται αμάχητα, αλλά επαληθεύεται μέσω της καλόπιστης παροχής και αξιολόγησης διαβεβαιώσεων για τις συνθήκες κράτησης και τη δικαιοκρατική ποιότητα των συστημάτων. Καταληκτικά, υποστηρίζεται ότι η αμοιβαία εμπιστοσύνη και η καλόπιστη συνεργασία αποτελούν τις δύο όψεις μιας κοινής δέσμευσης στον ευρωπαϊκό νομικό πολιτισμό, η οποία νομιμοποιείται μόνον όταν η αποτελεσματικότητα της ποινικής καταστολής συμπορεύεται με την εναρμόνιση των δικονομικών εγγυήσεων. Μέσω αυτής της συγκριτικής προσέγγισης, αναδεικνύεται η ανάγκη για μια «κριτική εμπιστοσύνη» που αίρει τις ασυμμετρίες μεταξύ των κρατών μελών και θωρακίζει τον Χώρο Ελευθερίας, Ασφάλειας και Δικαιοσύνης ως ένα οικοδόμημα προστασίας της ανθρώπινης αξιοπρέπεια και του Κράτους Δικαίου.

Λέξεις – κλειδιά:

Αμοιβαία εμπιστοσύνη, καλόπιστη συνεργασία, Ευρωπαϊκό Ένταλμα Σύλληψης,

θεμελιώδη δικαιώματα

The relationship between ‘mutual trust’ and ‘sincere cooperation’ in the implementation of the European Arrest Warrant

Athanasia Panteleou

Abstract

This thesis attempts a study of the normative coupling between mutual trust and sincere cooperation, highlighting how the convergence of these two principles redefines the contemporary European criminal justice framework. Within an Area of Freedom, Security and Justice tested by systemic challenges, mutual trust is stripped of its traditional, axiomatic character and is transformed into a dynamic legal relationship, subject to continuous rule-of-law verification. The central thesis focuses on the fact that sincere cooperation does not merely constitute a mechanism of formal assistance, but rather the essential prerequisite for maintaining trust, imposing a mutual duty of institutional sincerity upon judicial authorities. In this context, the study examines the evolution of these concepts through the dialectical relationship and comparative analysis of the case-law of the Court of Justice of the European Union and the European Court of Human Rights. It explores how the convergence of these two jurisdictions mandates a new architecture of oversight, where trust is no longer irrebuttably presumed but is verified through the bona fide provision and assessment of assurances regarding detention conditions and the rule-of-law quality of national systems. In conclusion, it is argued that mutual trust and sincere cooperation constitute two sides of a common commitment to the European legal culture, which is legitimized only when the effectiveness of criminal prosecution is aligned with the harmonization of procedural safeguards. Through this comparative approach, the need for a "critical trust" emerges—one that eliminates asymmetries between Member States and reinforces the Area of Freedom, Security and Justice as a structure for the protection of human dignity and the Rule of Law.

Keywords: mutual trust, sincere cooperation, European Arrest Warrant, fundamental rights

Εισαγωγή

Η παγκοσμιοποίηση και η οικονομική ολοκλήρωση που υπαγορεύει την κατάργηση των εσωτερικών συνόρων μεταξύ των κρατών μελών της Ευρωπαϊκής Ένωσης (εφεξής ΕΕ) ενθάρρυνε την κινητικότητα αλλά μοιραία διευκόλυνε και το διασυνοριακό έγκλημα. Έτσι, η πορεία προς την ευρωπαϊκή ολοκλήρωση περιέλαβε αναπόσπαστα τον Χώρο Ελευθερίας, Ασφάλειας και Δικαιοσύνης (εφεξής ΧΕΑΔ), θέτοντας στον πυρήνα του την αμοιβαία αναγνώριση, μια έννοια δανεισμένη από το οικονομικό δίκαιο. Η αμοιβαία αναγνώριση προσφέρει λύση στην προβληματική του μοντέλου διακυβέρνησης, καθώς την έλλειψη κεντρικής κυβέρνησης αναπληρώνει η ίδια ως ένας εξειδικευμένος «τύπος διεθνούς διακυβέρνησης», στο πλαίσιο της οποίας τα κράτη μέλη εκχωρούν μέρος της κυριαρχικής εξουσίας του αποδεχόμενα το αποτέλεσμα της νομοθετικής διαδικασίας, την οποία συνδιαμορφώνουν. Ενώ, όμως, η δικαστική συνεργασία σε αστικές και εμπορικές υποθέσεις έχει υποστεί μακροχρόνιες ζυμώσεις, η συνεργασία σε ποινικές υποθέσεις ως ένα εγχείρημα σχετικά νεοπαγές, αποδεικνύεται απαιτητικό. Και τούτο διότι διακυβεύονται ευαίσθητα ζητήματα εθνικής κυριαρχίας, ενώ παράλληλα θίγονται θεμελιώδη ανθρώπινα δικαιώματα¹.

Η ειδική σύνοδος του Ευρωπαϊκού Συμβουλίου στο Τάμπερε αναγνώρισε την ανάγκη αμοιβαίας αναγνώρισης των δικαστικών αποφάσεων μεταξύ των κρατών μελών προβαίνοντας στην έκδοση της απόφασης - πλαίσιο «για το Ευρωπαϊκό Ένταλμα Σύλληψης και τις διαδικασίες παράδοσης μεταξύ των κρατών μελών». Το Ευρωπαϊκό Ένταλμα Σύλληψης (εφεξής ΕΕΣ) ως το πλέον σημαντικότερο εργαλείο αμοιβαίας αναγνώρισης εξυπηρετούσε δύο κεντρικούς στόχους, αφενός την παράκαμψη της βραδυκίνητης διαδικασίας της έκδοσης, η οποία αντικαταστάθηκε από μία απλούστερη και ταχύτερη διαδικασία παράδοσης και αφετέρου την αποτελεσματικότερη αντιμετώπιση του κινδύνου της τρομοκρατίας που σκίαζε τότε το παγκόσμιο στερέωμα. Για την επίτευξη των παραπάνω στόχων απαιτείται η σύζευξη δύο θεμελιωδών αρχών του ενωσιακού δικαίου, της αμοιβαίας εμπιστοσύνης και της καλόπιστης συνεργασίας, οι οποίες λειτουργούν υπό το φως του σεβασμού των θεμελιωδών δικαιωμάτων και νομικών αρχών.

¹ Mitsilegas, V. (2016). EU Criminal Law. In A Companion to European Union Law and International Law (eds D. Patterson and A. Södersten), προσβάσιμο σε <https://doi.org/10.1002/9781119037712.ch36>.

Αμοιβαία Εμπιστοσύνη και Καλόπιστη Συνεργασία ως Δομικές Αρχές του Ευρωπαϊκού Ποινικού Οικοδομήματος

Η Δογματική Θεμελίωση της Αμοιβαίας Εμπιστοσύνης: Κανονιστικό Περιεχόμενο και Λειτουργία εντός του ΧΕΑΔ

Στη Γνωμοδότηση 2/13 της Ολομέλειας του Δικαστηρίου σχετικά με την προσχώρηση της ΕΕ στην Ευρωπαϊκή Σύμβαση Δικαιωμάτων του Ανθρώπου (εφεξής ΕΣΔΑ)² υπογραμμίζεται η θεμελιώδης παραδοχή ότι τα κράτη μέλη αναγνωρίζουν αμοιβαία τη δέσμευσή τους στις κοινές αξίες του Άρθρου 2 της Συνθήκης για την Ευρωπαϊκή Ένωση (εφεξής ΣΕΕ). Αυτή η σύγκλιση σε ένα κοινό αξιακό σύστημα θεμελιώνει την αμοιβαία εμπιστοσύνη, δηλαδή τη βεβαιότητα ότι κάθε κράτος μέλος σέβεται τις αξίες αυτές και εφαρμόζει το δίκαιο που τις πραγματώνει στην εσωτερική του έννομη τάξη, και την αναγάγει σε συνταγματική αρχή. Η αμοιβαία εμπιστοσύνη, η οποία δεν αναφέρεται ρητά στις Συνθήκες, δεν συνιστά αυτοτελή νομική αξίωση αλλά μια κατοχυρωμένη ηθικοπολιτική και «λειτουργική δομική αρχή», η οποία εδράζεται στην ισότητα των κρατών μελών (άρθρο 5 (2) ΣΕΕ) και αποσκοπεί στη διασφάλιση της ενότητας και της αποτελεσματικότητας του ενωσιακού δικαίου, επιβάλλοντας παράλληλα δύο αρνητικές υποχρεώσεις. Πρώτον, τα κράτη μέλη δεν μπορούν να απαιτούν από άλλο κράτος μέλος υψηλότερο επίπεδο εθνικής προστασίας των θεμελιωδών δικαιωμάτων από αυτό που παρέχει το δίκαιο της ΕΕ και δεύτερον, δεν μπορούν να ελέγχουν, εάν το άλλο κράτος μέλος έχει πράγματι τηρήσει, εκτός εξαιρετικών περιπτώσεων, τα θεμελιώδη δικαιώματα που εγγυάται η ΕΕ.³

Η αμοιβαία εμπιστοσύνη εστιάζει σε δύο επίπεδα. Σε αυτό της εμπιστοσύνης που δείχνει τόσο το κάθε κράτος μέλος όσο και ο κάθε πολίτης στο εθνικό ποινικό

² Δικαστήριο της Ευρωπαϊκής Ένωσης Ολομέλεια, Γνωμοδότηση 2/13 της 18ης Δεκεμβρίου 2014, προσβάσιμη σε <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EL/TXT/HTML/?uri=CELEX:62013CV0002>, σκέψεις 37 επ.

³ Prechal, S. (2017). Mutual trust before the Court of Justice of the European Union. *European Papers - A Journal on Law and Integration*, 2(1), σ. 75 επ., προσβάσιμο σε <https://doi.org/10.15166/2499-8249/139>, Lenaerts, K. (2015). The principle of mutual recognition in the Area of Freedom, Security and Justice. *Il Diritto dell'Unione Europea*, σ. 530.

δίκαιο άλλου κράτους μέλους κατά την οριζόντια εφαρμογή της. Η εμπιστοσύνη αυτή εκπορεύεται από την υιοθέτηση κοινών αξιών, δικαιωμάτων και ελευθεριών και τη βεβαιότητα ότι αυτές κατά τρόπο ισοδύναμο και αποτελεσματικό θα τύχουν προστασίας σε κάθε έννομη τάξη και στο βαθμό που η ένωση έχει επιφυλάξει, ειδικά στο πεδίο που καλύπτει ο Χάρτης. Η εμπιστοσύνη βασίζεται στο σεβασμό του κράτους δικαίου, της ασφάλειας του δικαίου μέσω της ερμηνείας του ενωσιακού δικαίου αποκλίνοντας μόνο εξαιρετικά και σε περιπτώσεις περιοριστικά αναφερόμενες που τίθενται είτε από το θετό ενωσιακό δίκαιο είτε από την διαμορφωθείσα πραγματικότητα σε σχέση με το σεβασμό θεμελιωδών δικαιωμάτων και αρχών.

Η αμοιβαία εμπιστοσύνη συνιστά αντίληψη πολιτική,⁴ καθώς δεν βασίζεται σε επαλήθευση γεγονότων αλλά ισχύει με μόνη τη συμμετοχή στην Ένωση. Έτσι, προσιδιάζει σε ένα είδος τεκμηρίου, που έρχεται σε αντίθεση με την εθνική κυριαρχία και τη διατήρησή της. Στον αντίποδα, υποστηρίζεται ότι η έννοια της αμοιβαίας εμπιστοσύνης ως μέγεθος υποκειμενικό, ανεπίδεκτο αντικειμενικού ορισμού αλλά και μη μετρήσιμο καθιστά επισφαλή την αναγωγή της σε γενική αρχή του δικαίου και μάλιστα της «συνταγματικής» σημασίας που της αποδίδει το Δικαστήριο της Ευρωπαϊκής Ένωσης (εφεξής ΔΕΕ). Σε κάθε περίπτωση, αυτή δεν μπορεί να συνιστά τεκμήριο αμάχητο ούτε συνέπεια της καλόπιστης συνεργασίας απορρέουσας από την αρχή της ισότητας, διότι δεν παρέχει αξίωση για συνεργασία εντός του ΧΕΑΔ. Ωστόσο, η αμοιβαία εμπιστοσύνη δεν είναι η μόνη αρχή που δεν ορίζεται αυθεντικά από τον νομοθέτη και η διάπλυσή της καθίσταται δυναμική μέσω της νομολογίας του ΔΕΕ.

Όπως και η αρχή της καλόπιστης συνεργασίας, η αρχή της αμοιβαίας εμπιστοσύνης δοκιμάστηκε πρώτα στο πεδίο της ελεύθερης κυκλοφορίας προϊόντων και εκδηλώθηκε με την καθιέρωση της αρχής «*Cassis de Dijon*»⁵, κατά την οποία τα

⁴ Stessens, G. (2005). The principle of mutual confidence between judicial authorities in the Area of Freedom, Security and Justice. In G. de Kerchove & A. Weyembergh (Eds.), *L'espace pénal européen: Enjeux et perspectives*, σ. 96.

⁵ Rewe-Zentral AG κατά Bundesmonopolverwaltung für Branntwein, ΔΕΚ, υπόθεση C-120/78, 1979, «*There is therefore no valid reason why, provided that they have been lawfully produced and marketed in one of the Member States, alcoholic beverages should not be introduced into any other Member State*», (μτφ. «Δεν υπάρχει, επομένως, κανένας βάσιμος λόγος για τον οποίο, εφόσον έχουν νομίμως παραχθεί και διατεθεί στο εμπόριο σε ένα από τα κράτη μέλη, τα αλκοολούχα ποτά να μην μπορούν να εισαχθούν σε

κράτη μέλη οφείλουν να μην εμποδίζουν την εισαγωγή προϊόντων, τα οποία παράγονται και διατίθενται νόμιμα στο κράτος μέλος προέλευσής τους. Η αρχή αυτή κατέλαβε και το πεδίο της αμοιβαίας αναγνώρισης διπλωμάτων και επαγγελματικών προσόντων, ώσπου τελικώς μεταπήδησε και στον ΧΕΑΔ, χώρο στον οποίο δεν διευρύνει δικαιώματα αλλά αντίθετα τα περιορίζει,⁶ επεμβαίνοντας στον πυρήνα τους. Έτσι, το ένα κράτος μέλος «οφείλει» να εμπιστεύεται το άλλο για την τήρηση των κατ' άρθρο 2 ΣΕΕ αξιών της Ένωσης χωρίς να του δίδεται το δικαίωμα να απαλλαγεί από τις ενωσιακές του υποχρεώσεις και δη από την εφαρμογή μέτρων αμοιβαίας αναγνώρισης, επικαλούμενο δικές του δικαιοϊκές αντιλήψεις.

Στο περιβάλλον του ΕΕΣ, η αμοιβαία εμπιστοσύνη εκδηλώνεται με την πίστη για την ακρίβεια των πληροφοριών που ανταλλάσσονται μέσω των αρχών εκτέλεσης αλλά και των ίδιων των αποφάσεων που εκτελούνται. Με την παραδοχή ότι η απόφαση προέρχεται από ένα ασφαλές νομικό και δικαστικό σύστημα, αναγνωρίζεται ως νόμιμη και εκτελείται από άλλο κράτος μέλος χωρίς να απαιτείται η σύγκλιση των εθνικών κανόνων μέσω νομοθετικής μεταβολής, καθώς αρκεί η εμπιστοσύνη στο εθνικό δίκαιο των υπόλοιπων κρατών μελών και στον αυτονόητο σεβασμό των θεμελιωδών δικαιωμάτων και ελευθεριών κατά τις επιταγές του προοιμίου της απόφασης - πλαίσιο. Συνεπώς, δεν μπορεί να απαιτηθεί από κράτος μέλος υψηλότερο επίπεδο προστασίας των θεμελιωδών δικαιωμάτων από αυτό που αναγνωρίζεται στην Ένωση, έστω και εάν αυτό αναγνωρίζεται σε εθνικό επίπεδο και δεύτερον δεν μπορεί, εκτός συγκεκριμένων περιπτώσεων, να ελεγχθεί ο *in concreto* πραγματικός σεβασμός των κατοχυρωμένων από την Ένωση θεμελιωδών δικαιωμάτων. Η «ολισθηρή» φύση της έχει αποδοθεί από τον *Diego Gambetta* μέσω του όρου «εμπιστευόμενοι την εμπιστοσύνη» (*trusting trust*).⁷

Η αρχή της αμοιβαίας εμπιστοσύνης σε πολλές περιπτώσεις εκφράζεται ως αμοιβαία αναγνώριση. Η αμοιβαία αναγνώριση συνιστά προϋπόθεση συνεργασίας σε κάθε ενωσιακό πεδίο και βασίζεται στο τεκμήριο όχι ισότητας αλλά ισοδυναμίας των δικαιοδοτικών συστημάτων όλων των κρατών μελών, ενώ σε ουσιαστικό επίπεδο

οποιοδήποτε άλλο κράτος μέλος»), σκέψη 14, προσβάσιμη σε <https://op.europa.eu/en/publication-detail/-/publication/3b852739-2ce6-42e4-8826-05feb3cbca42/language-en?>

⁶ Montaldo S., On a collision course! Mutual recognition, mutual trust and the protection of fundamental rights in the recent case-law of the Court of Justice, *European Papers*, Vol.1, No 3, 2016, σ. 993.

⁷ Herlin-Karnell, E. (2023). The European Arrest Warrant and the Rule of Law. *Scandinavian studies in law*, 69, σ. 273 επ., προσβάσιμο σε <https://doi.org/10.53292/32f26f7c.cd1f80fa>.

προϋποθέτει την ιδέα της κοινότητας των αξιών. Εξάλλου, η αξία της αναδεικνύεται μέσα από την πολυμορφία των επιμέρους δικαιотаξιών, αφού υπό συνθήκες πλήρους εναρμόνισης, η απόλυτη προβλεψιμότητα και συνακόλουθα η απόλυτη ασφάλεια δικαίου θα την καθιστούσε περιττή.

Υποστηρίζεται ότι η αρχή της αμοιβαίας εμπιστοσύνης δεν αποτελεί αυτοτελές πρότυπο δικαστικού ελέγχου, τουλάχιστον όχι ακόμη. Ως εκ τούτου, δεν παράγει έννομα αποτελέσματα από μόνη της. Η αρχή αυτή εφαρμόζεται «σε συνδυασμό» με διατάξεις του παράγωγου δικαίου της Ένωσης, μέσω των οποίων θεσπίζονται συγκεκριμένα μέτρα στον ΧΕΑΔ.⁸

Η Αρχή της Καλόπιστης Συνεργασίας: Κανονιστική Θεμελίωση και η Ενοποιητική της Λειτουργία εντός της Έννομης Τάξης της ΕΕ

Η καλόπιστη συνεργασία, η οποία αρχικά περιλαμβανόταν στο άρθρο 2 της (μη επικυρωθείσας) ευρωπαϊκής συνταγματικής συνθήκης,⁹ αποτελεί πλέον ρητή κανονιστική επιταγή δυνάμει του άρθρου 4 (3) (α) της ΣΕΕ και ως γενική κατευθυντήρια αρχή, συμπληρώνοντας την αρχή της διεθνικότητας, επιβάλλει στην Ένωση και στα κράτη μέλη την εκπλήρωση των εκ των Συνθηκών καθηκόντων τους βάσει αμοιβαίου σεβασμού και συνεργασίας. Η ανύψωσή της σε γενική αρχή και συνακόλουθα η ταξινόμησή της στην κατηγορία του άγραφου πρωτογενούς δικαίου καταδεικνύει τη σπουδαιότητα που αποδίδει η Ένωση στην συνεργασία ως στοιχείο εκ των ων ουκ άνευ τόσο της ενωσιακής όσο και της εθνικής έννομης τάξης των κρατών μελών. Καθιερώνει ένα γενικό καθήκον ειλικρινούς συνεργασίας, το ακριβές περιεχόμενο της οποίας δεν έχει μέχρι σήμερα εντελώς προσδιορισθεί, κοινό τόπο, όμως, συνιστά το ότι επιτελεί μία ενοποιητική λειτουργία υποχρεώνοντας σε καλόπιστη συνεργασία όλους τους επιμέρους θεσμούς και μηχανισμούς της

⁸ Prechal, S. (2017). Mutual trust before the Court of Justice of the European Union. *European Papers - A Journal on Law and Integration*, 2(1), σ. 75 επ., προσβάσιμο σε <https://doi.org/10.15166/2499-8249/139>.

⁹ «Σύμφωνα με την αρχή της καλόπιστης συνεργασίας, η Ένωση και τα κράτη μέλη εκπληρώνουν τα εκ του Συντάγματος καθήκοντα βάσει αμοιβαίου σεβασμού και αμοιβαίας συνεργασίας» σε Συμβούλιο της Ευρωπαϊκής Ένωσης. (2004), Συνθήκη για τη θέσπιση Συντάγματος για την Ευρώπη (CELEX 12004V/TXT), προσβάσιμο σε <https://op.europa.eu/en/publication-detail/-/publication/afe8bda9-0461-41a1-8f1e-bd31da7e234e/language-el>.

Ευρωπαϊκής Ένωσης. Επιβάλλει μια συμπεριφορά, πράξη ή παράλειψη, που διασφαλίζει την εκτέλεση των ενωσιακών υποχρεώσεων και την αποτελεσματική επίτευξη των στόχων της Ένωσης, τους οποίους τα κράτη μέλη αδυνατούν να επιτύχουν μεμονωμένα παρά μόνο σε πνεύμα ενότητας. Η συνεργασία αυτή αναπληρώνει την απουσία ενωσιακών μηχανισμών εφαρμογής των κανόνων δικαίου αλλά και ερμηνείας τους, σε περίπτωση ασάφειας ή κενού.¹⁰ Περαιτέρω, συνιστά κριτήριο εκτίμησης της νομιμότητας και του κύρους των ενωσιακών πράξεων, καθώς και θεμέλιο διάπλασης του δικαίου. Αποτελεί αυτοτελή πηγή υποχρεώσεων για τα κράτη μέλη και μπορεί να αποτελέσει αυτοτελή νομική βάση είτε για προσφυγή ακύρωσης μιας ενωσιακής πράξης είτε για παραβίαση του ενωσιακού δικαίου κατά κράτους μέλους. Απώτερο στόχο, συνεπώς, αποτελεί η συνεργασία των εμπλεκόμενων στην νομοπαραγωγική διαδικασία, την εκτελεστική διαδικασία και τη διαδικασία ερμηνείας του νόμου.

Η σπουδαιότητά της αρχής της καλόπιστης εμπιστοσύνης είναι σύμφυτη με την ιδιαιτερότητα και πολυπλοκότητα του ίδιου του οικοδομήματος της Ευρωπαϊκής Ένωσης, το οποίο αποτελεί μωσαϊκό διαφορετικών συνταγματικών παραδόσεων, δικαιωμάτων, ελευθεριών και αντιλήψεων και διακρίνεται από τον αμοιβαίο χαρακτήρα. Εξάλλου, για το λόγο αυτό, το νόημα της διάταξης του άρθρου 4 παρ. 3 της ΣΕΕ παραμένει αμετάβλητο από το έτος 1958 και την Συνθήκη της Ρώμης.¹¹

Η θετική όψη της αρχής της καλόπιστης συνεργασίας λειτουργεί παραπληρωματικά προς την αρνητική της, η οποία επιτάσσει στα κράτη μέλη αφενός να εφαρμόζουν τις ενωσιακές διατάξεις και να ερμηνεύουν τις εθνικές υπό το φως τους και αφετέρου να απέχουν από τη λήψη οποιουδήποτε μέτρου που θέτει εμπόδια στην ευόδωση των σκοπών της Ένωσης, ακόμη και στην περίπτωση που ένα κράτος διατηρεί τις επιφυλάξεις του.¹² Η εμβέλεια της καλόπιστης συνεργασίας δεν περιορίζεται μόνο στις σχέσεις των κρατών μελών (οριζόντια) αλλά αφορά τόσο τις σχέσεις μεταξύ

¹⁰ Προτάσεις της Γενικής Εισαγγελέως Verica Trstenjak στην υπόθεση Maribel Dominguez κατά Centre informatique du Centre Ouest Atlantique κατά Préfet de la région Centre (Υπόθεση C-282/10). EUR-Lex, προσβάσιμες σε <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/el/TXT/?uri=CELEX:62010CC0282>.

¹¹ Hillion, C., & Wessel, R. A. (2009). Competence distribution in EU external relations after ECOWAS: Clarification or continued fuzziness? *Common Market Law Review*, 46(3), σ. 551 επ.

¹² Καλαβρός, Γ.-Ε., & Γεωργόπουλος, Θ. (2020). *Το δίκαιο της Ευρωπαϊκής Ένωσης* (Τομ. 1: Θεσμικό δίκαιο). Νομική Βιβλιοθήκη, σ. 64.

κρατών μελών και Ένωσης όσο και θεσμικών οργάνων μεταξύ τους, τα οποία, σύμφωνα με το άρθρο 13 (2) ΣΕΕ, οφείλουν να συνεργάζονται καλή τη πίστει, συμπληρωματικά με την αρχή της θεσμικής ισορροπίας, κατά την οποία κάθε ενωσιακό όργανο οφείλει να σέβεται τον ρόλο των υπολοίπων, οι δε ανακύπτουσες διαφωνίες θα πρέπει να επιλύονται με γνώμονα την καλή πίστη και την εξυπηρέτηση όλων των μερών.

Το εύρος της αρχής της καλόπιστης συνεργασίας οριοθετείται από την ίδια τη διάταξη που ως πυλώνες θέτει τον αμοιβαίο σεβασμό και την αμοιβαία συνεργασία. Σε συνδυασμό με την πρώτη παράγραφο του άρθρου 4 ΣΕΕ, η καλόπιστη συνεργασία διέπει τις σχέσεις των κρατών μελών στο πλαίσιο των αρμοδιοτήτων τους, με σεβασμό στις ιδιαιτερότητες εκάστου, καθώς είναι ίσα ενώπιον των Συνθηκών. Αφορά την εσωτερική λειτουργία της Ένωσης και συσχετίζεται, καίτοι δεν ταυτίζεται, με τη γερμανικής προέλευσης αρχή της «Ομοσπονδιακής πίστης» («*Bundestreue*»). Από την καλόπιστη συνεργασία απορρέει η αρχή της αμοιβαίας εμπιστοσύνης, που εκδηλώνεται με τη συνακόλουθη αμοιβαία αναγνώριση των δικαστικών αποφάσεων.¹³ Για την αρχή αυτή, το Δικαστήριο της Ευρωπαϊκής Ένωσης έχει μεταχειριστεί τους όρους, όπως: «καθήκον ειλικρινούς συνεργασίας», «αμοιβαία καθήκοντα ειλικρινούς συνεργασίας», «υποχρέωση έντιμης συνεργασίας», «επιταγές ειλικρινούς συνεργασίας», «υποχρέωση [...] εντιμότητας», «αρχή αгаστικής συνεργασίας», «πλαίσιο αгаστικής συνεργασίας». Η μεγάλη ποικιλία νομικών όρων και κατηγοριοποιήσεων που χρησιμοποιήθηκε από τα αρχικά στάδια εξέλιξης της σημερινής ΕΕ για να αποδώσει το περιεχόμενο της ανωτέρω αρχής στη διεθνή βιβλιογραφία και στη νομολογία του ΔΕΕ φαίνεται να συνηγορεί υπέρ της αυξημένης δυσχέρειας θετικού ορισμού της. Στη νομολογία του ΔΕΕ για το ΕΕΣ, η αρχή της καλόπιστης συνεργασίας διέπει την συνεργασία μεταξύ δικαστικών αρχών έκδοσης και εκτέλεσης κατά την ανταλλαγή

¹³ ΔΕΕ. (2024). Απόφαση του Δικαστηρίου (Πέμπτο Τμήμα) της 29 Ιουλίου 2024, P.P.R. (Breian) (Υπόθεση C-318/24 PPU), σκ. 93-94, προσβάσιμη σε <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EL/TXT/HTML/?uri=CELEX:62024CJ0318>, ΔΕΕ. (2022). Απόφαση του Δικαστηρίου (Μείζονα Σύνοψη) της 22 Φεβρουαρίου 2022, X και Y (Συνεκδικασθείσες Υποθέσεις C-562/21 PPU και C-563/21 PPU), σκ. 48, προσβάσιμη σε <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EL/TXT/?uri=CELEX:62021CJ0562>, ΔΕΕ (2018). Απόφαση του Δικαστηρίου της 25 Ιουλίου 2018, Υπόθεση C-220/18 PPU (ML), σκ. 109 επ., προσβάσιμη σε <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EL/TXT/HTML/?uri=CELEX:62018CJ0220>.

πληροφοριών και διαβεβαιώσεων, μία διαδικασία που απασχόλησε αρκετά στο πλαίσιο των ανθρωπίνων δικαιωμάτων.

Αμοιβαία Εμπιστοσύνη και Καλόπιστη Συνεργασία: Οι Πυλώνες της Αμοιβαίας Αναγνώρισης στον Ευρωπαϊκό Ποινικό Χώρο

Ενώ η αρχή της καλόπιστης συνεργασίας τυγχάνει ρητής κανονιστικής κατοχύρωσης στο πρωτογενές ενωσιακό δίκαιο (άρθρο 4 (3) ΣΕΕ), η αρχή της αμοιβαίας εμπιστοσύνης λειτουργεί ως «κεκρυμμένη» δομική παράμετρος της αρχής αμοιβαίας αναγνώρισης,¹⁴ που αποτελεί το θεμέλιο της αμοιβαίας συνεργασίας. Καίτοι αποτελεί νομολογιακή πρόσληψη, συνιστά μια αρχή «συνταγματικής περιωπής» για την Ένωση, η οποία διασυνδέει τις εθνικές έννομες τάξεις προς εξυπηρέτηση των σκοπών του ΧΕΑΔ και καταδεικνύει την κοινή πλέον αντίληψη των θεσμικών οργάνων της Ένωσης περί του θεμελιώδους χαρακτήρα της ως «*raison d'être*» για τη λειτουργία του «ευρωπαϊκού χώρου ποινικής δικαιοσύνης».

Οι αρχές αυτές,¹⁵ με χαρακτήρα δυναμικό, συμπληρωματικό και υπό συνεχή διαμόρφωση, αναδεικνύουν το εύρος των ενωσιακών ρυθμίσεων και τη σημασία στην εφαρμογή τους. Η αμοιβαία αναγνώριση εδράζεται στην παραδοχή της αμοιβαίας εμπιστοσύνης ως προς την αρτιότητα των εθνικών δικαιοδοτικών συστημάτων, την κοινή προσήλωση στις ίδιες αξίες της ελευθερίας, της ισότητας, της δημοκρατίας, του κράτους δικαίου και του σεβασμού των ανθρωπίνων δικαιωμάτων, όπως αυτές περιλαμβάνονται στα άρθρα 2, 6 και 7 ΣΕΕ και ΧΘΔΕΕ αλλά και στην ομοιόμορφη εφαρμογή και ερμηνεία των κανόνων δικαίων που κατατείνουν στην ευρωπαϊκή ολοκλήρωση.¹⁶ Στο πλαίσιο αυτό, η αμοιβαία εμπιστοσύνη λειτουργεί ως μεθοδολογικό εργαλείο διαχείρισης της εθνικής ανομοιομορφίας, και μάλιστα στη μετά τη Λισαβόνα εποχή - υπό το φως του Χάρτη Θεμελιωδών Δικαιωμάτων, τα δικαιώματα,

¹⁴ Willems, Aure, Mutual Trust as a Term of Art in Eu Criminal Law: Revealing its Hybrid Character, EJLS 2016, σ. 213.

¹⁵ Καίτοι αμφισβητείται εάν η αρχή της αμοιβαίας αναγνώρισης συνιστά πράγματι αρχή ή μία απλώς - εξίσου σημαντική - πολιτική [(Μυλωνόπουλος, Χ. (2021). Διεθνές & Ευρωπαϊκό Ποινικό Δίκαιο (3η έκδ.). Νομική Βιβλιοθήκη, σ. 450 -454)].

¹⁶ Βούλγαρης, Δ., «Ε.Ε.Σ. Ι - Εισαγωγικές παρατηρήσεις και άρθρα 1-10 Ν.3251/2004 , 3η ενημέρωση» - Νοέμβριος 2013 , σ. 27 , όπως αναφέρεται σε Παύλου/Σάμιου, «Ειδικοί Ποινικοί Νόμοι - Ερμηνεία κατ'άρθρον - Τόμος Ι, Δίκαιο και Οικονομία», Π.Ν. Σάκκουλα , 2012.

οι ελευθερίες και οι αρχές του οποίου, έχοντας από την 1η Δεκεμβρίου 2009, δυνάμει του άρθρου 6 (1) ΣΕΕ, αποκτήσει ισόκυρη νομική ισχύ με τις Συνθήκες, καθιστούν τον σεβασμό των δικαιωμάτων αυτών απαρέγκλιτη υποχρέωση των κρατών μελών κατά την εφαρμογή του ενωσιακού δικαίου (Άρθρο 51(1) ΧΘΔ). Η αμοιβαία αναγνώριση αποτελεί έκφραση της «αρνητικής νομικής ολοκλήρωσης» υπό την έννοια ότι κάθε κράτος μέλος οφείλει να μην παρεμποδίζει τόσο την αναγνώριση του κύρους όσο και την εφαρμογή αποφάσεων άλλου κράτους μέλους, χωρίς ταυτόχρονα να υποχρεούται στην θέσπιση όμοιων κανόνων δικαίου («θετική νομική ολοκλήρωση»). Η αμοιβαία εμπιστοσύνη εδράζεται ή συνδέεται άρρηκτα με την αρχή της καλόπιστης συνεργασίας διατηρώντας, ωστόσο, τη δική της ιδιαίτερη φυσιογνωμία ως ένα σύνθετο κοινωνικό-νομικό μόρφωμα.

Η αρχή της αμοιβαίας αναγνώρισης ως νομική βάση καθιερώθηκε με τη Συνθήκη της Λισσαβόνας στο άρθρο 82 (1) ΣΛΕΕ. Η ιδιαιτερότητά της συνίσταται στο γεγονός ότι δεν εφαρμόζεται αφεαυτής αλλά προϋποθέτει νομική πράξη που προσδιορίζει τον τύπο απόφασης των προς αναγνώριση αποφάσεων, τις προϋποθέσεις και τα αποτελέσματά τους.¹⁷ Επιβάλλει δύο υποχρεώσεις, αφενός την αναγνώριση των αποφάσεων που εκδίδονται κατά το δίκαιο κράτους μέλους ως δεσμευτικών σε όλο το έδαφος της Ευρωπαϊκής Ένωσης και αφετέρου την εκτέλεσή τους από τις αρχές των υπολοίπων κρατών μελών, ωσάν να επρόκειτο για αποφάσεις που εξέδωσαν οι ίδιες. Τελικός σκοπός υπήρξε η δημιουργία ενός αυθεντικού ενωσιακού δικαστικού χώρου, που μπορεί να υπάρξει ενοποιημένος μόνον όταν τα κράτη μέλη εμπιστεύονται τη δικαιοκρατική ποιότητα των υπολοίπων δικαιοκρινών συστημάτων και για το λόγο αυτό δεν επαληθεύουν τον ήδη διενεργηθέντα έλεγχο των αλλοδαπών δικαστικών αποφάσεων, ακόμα και υπό τη σκέψη ότι θα είχαν καταλήξει σε διαφορετικό συμπέρασμα.¹⁸ Η αμοιβαία αναγνώριση στηρίζεται στην σκέψη ότι η αλλοδαπή απόφαση πρέπει να θεωρείται ισοδύναμη με την απόφαση που θα είχε εκδοθεί με βάση το εθνικό δίκαιο, επειδή αντικατοπτρίζει τις ίδιες αρχές και αξίες χωρίς να ενδιαφέρει

¹⁷ Ορφανός, Σ. (2021). Ευρωπαϊκό Ένταλμα Σύλληψης: Η απόφαση πλαίσιο 2002/584/ΔΕΥ και ο ελληνικός νόμος ενσωμάτωσης (Ν 3251/2004). Νομική Βιβλιοθήκη.σ. 52.

¹⁸ Προτάσεις του Γενικού Εισαγγελέα Damaso Ruiz-Jarabo Colomer της 19ης Σεπτεμβρίου 2002 στις συνεκδικασθείσες υποθέσεις Hüseyin Gözütok και Klaus Brügge, C-187/01 και C-385/01, EU:C:2002:516, σκ. 124, προσβάσιμες σε <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EL/TXT/PDF/?uri=CELEX:62001CJ0187>.

αν το κράτος μέλος που καλείται να την αναγνωρίσει δεν θα είχε κρίνει το ζήτημα κατά τον ίδιο ή έστω παρόμοιο τρόπο.

Στο Προοίμιο των νομικών πράξεων χρησιμοποιούνται συχνά οι λέξεις «ενίσχυση» ή «τόνωση» μαζί με την αμοιβαία εμπιστοσύνη, η δε νομολογία του ΔΕΕ την περιγράφει συχνά ως «υψηλού βαθμού» ή «ιδιαίτερη», προκειμένου είτε να δικαιολογήσει την θέσπιση μέτρων είτε να υπενθυμίσει ότι η διακρατική συνεργασία διέπεται από όρους υποκείμενους στις αρχές της νομιμότητας, της επικουρικότητας και της αναλογικότητας. Εξάλλου, η αμοιβαία αναγνώριση μόνο σε δικαιικά συστήματα, που διέπονται από αμοιβαία εμπιστοσύνη μπορεί να λειτουργήσει και μάλιστα το υψηλό επίπεδό της θα πρέπει να έχει εμπεδωθεί όχι μόνο από τα δικαστικά πρόσωπα αλλά και απ' όλους τους παράγοντες της διαδικασίας.

Με κοινή βάση την παραδοχή ότι κάθε κράτος μέλος συμμορφώνεται πλήρως με το ενωσιακό δίκαιο και τα θεμελιώδη δικαιώματα, η αμοιβαία εμπιστοσύνη αποτελεί άλλοτε προϋπόθεση και άλλοτε το ζητούμενο, χωρίς να καθίσταται σαφές εάν υφίσταται περιθώριο αμφισβήτησής της. Εξάλλου, μέχρι και την θέσπιση της Οδηγίας 2014/41/ΕΕ (για την Ευρωπαϊκή Εντολή Έρευνας)¹⁹ η εκπεφρασμένη θέληση του νομοθέτη ήταν ν' αντιμετωπίζεται ως ένα κριτήριο αμάχητο και εκ των προτέρων, άνευ περαιτέρω ελέγχου, σεβαστό.

Ωστόσο, υποστηρίζεται ότι ακόμη και η οριζόντια διάσταση της καλόπιστης συνεργασίας μεταξύ των κρατών μελών δεν θεμελιώνει μια «απόλυτη» αξίωση αμοιβαίας εμπιστοσύνης.²⁰ Το πρωτογενές ενωσιακό δίκαιο δεν καθιερώνει κανόνα αδιαμφισβήτητης εμπιστοσύνης στην ισοδυναμία των εθνικών ποινικών συστημάτων αλλά συνιστά το τελικό αποτέλεσμα της λειτουργίας του ΧΕΑΔ, εντός του οποίου η ουσιαστική προστασία των θεμελιωδών δικαιωμάτων συνιστά απαρέγκλιτη προϋπόθεση, σύμφωνα με το άρθρο 67 (1) ΣΛΕΕ. Έτσι, σε «εξαιρετικές περιστάσεις», οι εθνικές αρχές εκτέλεσης διατηρούν το δικαίωμα ελέγχου του τεκμηρίου ισοδύναμης προστασίας των θεμελιωδών δικαιωμάτων και στην περίπτωση αυτή, η εμπιστοσύνη στην ισοδυναμία των ποινικών συστημάτων καθίσταται το επιδιωκόμενο αποτέλεσμα

¹⁹ όπου το πρώτον εισήχθη ρητά η ρήτρα επιφύλαξης της προστασίας θεμελιωδών δικαιωμάτων (άρθρο 11 (1) (στ) της Οδηγίας), προσβάσιμη σε <https://eur-lex.europa.eu/legalcontent/EL/TXT/HTML/?uri=CELEX:32014L0041>.

²⁰ Burchard, C. (2019). *Die Konstitutionalisierung der gegenseitigen Anerkennung: Die strafjustizielle Zusammenarbeit in Europa im Lichte des Unionsverfassungsrechts*. σ. 538.

της λειτουργίας του ΧΕΑΔ, υπό την αίρεση της ουσιαστικής προστασίας των δικαιωμάτων, και όχι το ζητούμενο. Προβληματικό, παρόλα αυτά, καθίσταται το ζήτημα της έλλειψης σαφήνειας των «εξαιρετικών» αυτών «περιστάσεων», που αφήνουν ανοιχτά τα κρίσιμα ερωτήματα σχετικά με τα όρια των παρεκκλίσεων και τον καταμερισμό της ευθύνης μεταξύ των αρχών έκδοσης και εκτέλεσης για τη διασφάλιση των εγγυήσεων της δίκαιης δίκης.

Στην κατεύθυνση αυτή συντείνει η κατοχύρωση τόσο στον Χάρτη όσο και στην ΕΣΔΑ των «ελάχιστων προδιαγραφών» με τη θέσπιση ελάχιστων κανόνων, που σε πνεύμα αμοιβαίας εμπιστοσύνης συνεπάγονται την προσδοκώμενη αποτελεσματικότητα της αμοιβαίας συνεργασίας.²¹ Προϊόντος του χρόνου και καθώς η εμπιστοσύνη δεν εδραιώθηκε αλλά απεναντίας ακολούθησε μία πορεία φθίνουσα, αξιοποιήθηκε το εργαλείο της παραγράφου 2 του άρθρου 82 ΣΛΕΕ για τη θέσπιση μέτρων «ελάχιστης εναρμόνισης». Μάλιστα, το 2009, υπό τη Σουηδική Προεδρία, υιοθετήθηκε «Οδικός Χάρτης» («*Roadmap*») για τα δικαιώματα των κατηγορουμένων, ο οποίος οδήγησε στην υιοθέτηση έξι βασικών Οδηγιών: την Οδηγία για το δικαίωμα σε διερμηνεία και μετάφραση,²² την Οδηγία για το δικαίωμα σε ενημέρωση²³, την Οδηγία για το δικαίωμα πρόσβασης σε δικηγόρο²⁴, την Οδηγία για την ενίσχυση της αρχής της αθωότητας και του δικαιώματος παρουσίας στη δίκη²⁵, την Οδηγία για τις διαδικαστικές εγγυήσεις παιδιών υπόπτων ή κατηγορουμένων²⁶ και την Οδηγία για το

²¹ Αρβανίτης, Δ. (2021). *Η ευρωπαϊκή εντολή έρευνας*. Αθήνα: Εκδόσεις Π. Ν. Σάκκουλας, σ. 96 – 97.

²² Οδηγία 2010/64/ΕΕ – Δικαίωμα σε διερμηνεία και μετάφραση στις ποινικές διαδικασίες, προσβάσιμη σε <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EL/TXT/?uri=CELEX:32010L0064>.

²³ Οδηγία 2012/13/ΕΕ – Δικαίωμα σε πληροφορίες σχετικά με τα δικαιώματα και την κατηγορία, προσβάσιμη σε <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EL/TXT/?uri=CELEX:32012L0013>.

²⁴ Οδηγία 2013/48/ΕΕ – Δικαίωμα πρόσβασης σε δικηγόρο και επικοινωνίας με τρίτους, προσβάσιμη σε <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EL/TXT/?uri=CELEX:32013L0048>.

²⁵ Οδηγία (ΕΕ) 2016/343 – Ενίσχυση της αρχής της αθωότητας και του δικαιώματος παρουσίας στη δίκη, προσβάσιμη σε <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EL/TXT/?uri=CELEX:32016L0343>.

²⁶ Οδηγία (ΕΕ) 2016/800 – Διαδικαστικά εγγυήσεις για παιδιά υπόπτων ή κατηγορουμένων, προσβάσιμη σε <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EL/TXT/?uri=CELEX:32016L0800>.

δικαίωμα νομικής βοήθειας,²⁷ που καθόριζαν τα ελάχιστα εφαρμοστέα πρότυπα όχι μόνο σε διασυνοριακές αλλά και σε εθνικές περιπτώσεις.²⁸

Η συγκεκριμενοποίηση των μέτρων αυτών τόνωσε το αίσθημα της εμπιστοσύνης, καθώς το περιχαράκωσε σε συγκεκριμένο πλαίσιο σταθεροποιώντας τη βάση συνεργασίας μεταξύ των κρατών μελών,²⁹ διασφαλίζοντας ελάχιστες εγγυήσεις δικαιωμάτων στο πλαίσιο μιας ενωσιακής ποινικής δικονομίας. Μάλιστα, από την μέχρι τώρα νομοπαραγωγική διαδικασία παρατηρείται ότι νομική βάση της παραγράφου 2 του άρθρου 82 ΣΛΕΕ, που ως εφαλτήριο ορίζει μια υποκειμενική αναγκαιότητα, θέτει στο επίκεντρο το άτομο και τα δικαιώματά του, που διατρέχουν και το εθνικό δίκαιο ελλείψει διεθνικότητας, και όχι τις ίδιες τις αρχές που καλούνται να συνεργαστούν.

Συμπερασματικά, η αρχική άνευ ετέρου εμπιστοσύνη προς εξυπηρέτηση της αμοιβαίας αναγνώρισης έδωσε τη θέση της στην εμπιστοσύνη που αποδεικνυόταν με τη μερική, ελάχιστη εναρμόνιση των δικαιοκόν συστημάτων των κρατών μελών, υπό την έννοια ενός κατώτατου ποιοτικού επιπέδου, το οποίο τα κράτη μέλη μπορούν να υπερβούν θεσπίζοντας υψηλότερο επίπεδο προστασίας. Η λύση αυτή αποτέλεσε μία βολική επιλογή, διότι αφενός δεν περιορίζει την απώλεια της κυριαρχίας των κρατών μελών υποχρεώνοντάς τα να αλλάξουν τους κανόνες ποινικού δικαίου κατά τα ευρωπαϊκά πρότυπα, αφετέρου ξεπερνά τη βραδύτητα που η διαδικασία της εναρμόνισης επιφέρει. Εξάλλου, η πλήρης εναρμόνιση, λόγω της διαφορετικότητας των χαρακτηριστικών των κρατών μελών, θα καθίστατο εγχείρημα δύσκολο. Όμως και η ίδια η εναρμόνιση στο βαθμό αυτό, δεν φάνηκε αρκετή για την εμπέδωση της εμπιστοσύνης, αφού η επαλήθευσή της παρίσταται αναγκαία και γίνεται με την προϋπόθεση σεβασμού των αρχών και των αξιών που αποδέχονται τα κράτη μέλη.³⁰

²⁷ Οδηγία (ΕΕ) 2016/1919 – Δικαίωμα νομικής βοήθειας (legal aid) για υπόπτους και κατηγορούμενους, προσβάσιμη σε <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EL/TXT/?uri=CELEX:32016L1919>.

²⁸ Mitsilegas, V. (2016). EU Criminal Law. In A Companion to European Union Law and International Law (eds D. Patterson and A. Södersten), προσβάσιμο σε <https://doi.org/10.1002/9781119037712.ch36>.

²⁹ European Commission. (2014, 11 March). EU Justice Agenda for 2020 – Strengthening Trust, Mobility and Growth within the Union (COM(2014)144 final).

³⁰ Kaiafa – Gbandi, M. The Post – Lisbon approach towards the main features of substantive criminal law: developments and challenges, *European Criminal Law Review* 1/2015, σ. 6.

Η Αρχιτεκτονική του Ευρωπαϊκού Εντάλματος Σύλληψης: Μεταξύ Δικονομικής Αποτελεσματικότητας και Δικαιοκρατικών Επιταγών

Αμοιβαία αναγνώριση και αποτελεσματικότητα: Το Ευρωπαϊκό Ένταλμα Σύλληψης ως μοχλός δικονομικής ενοποίησης

Το Ευρωπαϊκό Ένταλμα Σύλληψης³¹ τέθηκε σε ισχύ την 1^η Ιανουαρίου 2004. Συνιστά το πρώτο εναρμονιστικό εργαλείο στον χώρο της ΕΕ, το οποίο εκ του αποτελέσματος αναδείχθηκε σε έναν επιτυχημένο μηχανισμό, που επιτελώντας τον στόχο του Προοιμίου, έθεσε τέλος στη δυσκίνητη διαδικασία της έκδοσης, έδωσε λύση την αντιμετώπιση του διασυνορικού εγκλήματος αλλά και υπογράμμισε την αντίφαση της δικονομικής ενοποίησης εντός του ΧΕΑΔ από τη μία, και την έμπρακτη άρνηση της ουσιαστικής ενοποίησης μέσω της απόρριψης του Ευρωσυντάγματος, από την άλλη.

Σύμφωνα με το άρθρο 1 της απόφασης πλαίσιο, το ΕΕΣ είναι εκτελεστή δικαστική απόφαση που έχει εκδοθεί από κράτος μέλος για τον σκοπό σύλληψης και παράδοσης εκζητούμενου, το οποίο αναγνωρίζεται και εκτελείται από τις αρχές άλλου κράτους μέλους. Είναι το εργαλείο που εξοπλίζει τις αποφάσεις με εξωεδαφική ισχύ εντός του ΧΕΑΔ³² και διέπεται από δύο θεμελιώδεις αρχές: την αμοιβαία αναγνώριση και την ταχύτητα και την αποτελεσματικότητα. Λειτουργεί σε δύο επίπεδα, πρώτα σε εκείνο που προϋποθέτει την έγκρισή του από την αρχή του κράτους μέλους εκτέλεσης και, κατ' αντίστροφη διατύπωση, την απουσία λόγων άρνησης εκτέλεσής του και δεύτερον, στην υλοποίησή του.

Η αμοιβαία αναγνώριση επιβάλλει την αναγνώριση και εκτέλεση αποφάσεων άλλων κρατών μελών δίχως διεξοδικό έλεγχο, αφού λαμβάνει ως δεδομένο το ίδιο επίπεδο προστασίας και τούτος είναι ο λόγος που οι λόγοι άρνησης εκτέλεσης του ΕΕΣ αναφέρονται κατά τρόπο περιοριστικό. Από την άλλη πλευρά, η ταχύτητα και η αποτελεσματικότητα αποτυπώνεται τόσο στην σύντομη προθεσμία των 60 ημερών από

³¹ Συμβούλιο της Ευρωπαϊκής Ένωσης. (2002, 13 Ιουνίου). Απόφαση-Πλαίσιο 2002/584/ΔΕΥ για το Ευρωπαϊκό Ένταλμα Σύλληψης και τις διαδικασίες παράδοσης μεταξύ κρατών μελών, προσβάσιμο σε <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EL/TXT/?uri=CELEX:32002F0584>.

³² Mitsilegas, V. (2012). The limits of mutual trust in Europe's area of freedom, security and justice: From automatic inter-state cooperation to the slow emergence of the individual. *Yearbook of European Law*, 31(1), σ. 322, προσβάσιμο σε <https://doi.org/10.1093/yel/yes023>.

τη σύλληψη, εντός της οποίας θα πρέπει να ολοκληρωθεί η παράδοση, με δυνατότητα παράτασης έως και επιπλέον 30 ημέρες υπό εξαιρετικές περιστάσεις όσο και στον σχεδόν αυτόματο, άμεσο, απλό, με την χρήση τυποποιημένου εντύπου, κοινού για όλα τα κράτη μέλη, τρόπο εκτέλεσης.

Η νομική φύση του ΕΕΣ σκιαγραφείται εναργέστερα από την απόφαση *Advocaten voor de Wereld* (C-303/05) του Δικαστηρίου Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων. Το Δικαστήριο στην περίπτωση αυτή, ήρθε αντιμέτωπο με το ζήτημα του τρόπου θέσπισης του ΕΕΣ και πιο συγκεκριμένα με το ζήτημα της εισαγωγής του στην ενωσιακή έννομη τάξη με απόφαση - πλαίσιο και όχι με Σύμβαση, από το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο και όχι από τα κατ'εξοχήν νομοθετικά όργανα της Ένωσης. Η αιτίαση αυτή αντιμετωπίστηκε με το σκεπτικό ότι ο τρόπος εισαγωγής του βρίσκεται εντός των ορίων της νομιμότητας και των αρμοδιοτήτων της ΕΕ, αφού έτσι επικυρώνεται η μετάβαση από τη διακρατική συνεργασία σε έναν καθαρά ενωσιακό μηχανισμό κι ένα σύστημα λειτουργικής ενότητας. Το ΔΕΚ με την απόφαση αυτή προσέδωσε κανονιστικό βάθος στην αρχή της αμοιβαίας εμπιστοσύνης κρίνοντας ότι αποτελεί δικαιολογητικό λόγο υποχώρησης των παραδοσιακών εγγυήσεων της έκδοσης. Έτσι, η παράλειψη ελέγχου του διττού αξιοποίνου κρίθηκε ότι δεν προσκρούει στην αρχή της νομιμότητας, αφού - ακριβώς λόγω της αμοιβαίας εμπιστοσύνης μεταξύ των κρατών μελών - αρκεί ο καθορισμός των εγκλημάτων από το κράτος μέλος έκδοσης και η παράλειψη σταδίου επαλήθευσης μέσω της έννομης τάξης και του κράτους εκτέλεσης. Σημειώθηκε, ακόμα, ότι η επιλογή των συγκεκριμένων 32 εγκλημάτων για τα οποία δεν απαιτείται ο έλεγχος αυτός δεν είναι αυθαίρετη και ως εκ τούτου δεν αντιβαίνει την αρχή της ισότητας και της μη διάκρισης, αφού βασίστηκε στη βαρύτητα και τη σημασία των εγκλημάτων αυτών για την προστασία της δημόσιας τάξης και ασφάλειας στην ΕΕ. Τέλος, η αιτίαση ότι οι κατηγορίες των εγκλημάτων αυτών είναι αόριστες, διότι προσδιορίζονται από την απόφαση πλαίσιο κατά τρόπο γενικό και ασαφή, αντιμετωπίστηκε με το σκεπτικό ότι η απαιτούμενη σαφήνεια προσδίδεται από την εθνική νομοθεσία. Το σκεπτικό αυτό δεν έμεινε χωρίς αντίλογο, καθώς υποστηρίχθηκε ότι έτσι καθίσταται αδύνατη η αξιολόγηση ότι οι πράξεις που διαπράχθηκαν σε ένα κράτος συνιστούν το ίδιο ακριβώς ποινικό αδίκημα σε ένα άλλο.³³

³³ Carvajal, M. (2020). The European Arrest Warrant: Proposals for Improved Cooperation in Criminal Matters Within the European Union, σ. 8-9.

Κανονιστικά ελλείμματα και άγραφοι λόγοι άρνησης στην εκτέλεση του ΕΕΣ: Η ρήτρα των θεμελιωδών δικαιωμάτων

Σημείο ρωγμής ή επαλήθευσης της αμοιβαίας αναγνώρισης συνιστούν οι λόγοι άρνησης εκτέλεσης του ΕΕΣ που περιλαμβάνονται στα άρθρα 3,4 και 4^α της απόφασης - πλαίσιο και διακρίνονται σε υποχρεωτικούς και προαιρετικούς λόγους. Οι λόγοι αυτοί συνάπτονται με την αμνηστία αξιόποινης πράξης, το δεδικασμένο, το ποινικά ανεύθυνο ενός προσώπου, το εμπόδιο του ελέγχου του διττού αξιοποιήσιμου για τις περιπτώσεις των εγκλημάτων που δεν ισχύει η παράλειψή του, την εκκρεμοδικία, την παραγραφή, την έλλειψη δικαιοδοσίας και φαίνεται να ορίζονται περιοριστικά. Ταυτόχρονα, στο άρθρο 5 της απόφασης - πλαίσιο αναφέρονται οι εγγυήσεις υπό τις οποίες το ΕΕΣ θα πρέπει να εκδίδεται και αυτές αφορούν τη συμμετοχή του εκζητούμενου στη δίκη, η απόφαση της οποίας τίθεται προς εκτέλεση, το δικαίωμα επανεξέτασης της υπόθεσής του ή τον τρόπο έκτισης της προς εκτέλεση απόφασης. Πουθενά, ωστόσο, λόγος γίνεται για την περίπτωση παραβίασης των δικαιωμάτων που αναγνωρίζονται από το δίκαιο της Ένωσης ως θεμελιώδη.³⁴

Σημειώνεται, ότι το άρθρο 1(3) - που συχνά αναφέρεται ως ρήτρα «Ευρωπαϊκής δημόσιας τάξης» - σε συνδυασμό με τις αιτιολογικές σκέψεις 12 και 13 του Προοιμίου της απόφασης - πλαίσιο διευκρινίζει ότι τα ανθρώπινα δικαιώματα –όπως εγγυώνται από το άρθρο 6 ΣΕΕ και τον Χάρτη Θεμελιωδών Δικαιωμάτων της ΕΕ– πρέπει να γίνονται σεβαστά κατά την εκτέλεση του ΕΕΣ. Η πρόβλεψη αυτή αποτελεί την άλλη όψη της αρχής της αμοιβαίας εμπιστοσύνης, όπως η άποψη αυτή εκφράστηκε στην Ανακοίνωση της Επιτροπής της 26ης Ιουλίου 2000 προς το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο, το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο,³⁵ ως εξής: *«Η αυξημένη αμοιβαία αναγνώριση των δικαστικών αποφάσεων και η αναγκαία προσέγγιση των νομοθεσιών θα διευκολύνει τη συνεργασία μεταξύ των αρχών και τη δικαστική προστασία των ατομικών δικαιωμάτων».* Η ίδια θέση υιοθετήθηκε και από την Επιτροπή, σύμφωνα με την οποία *«Θα πρέπει*

³⁴ Τζαννετής, Α. Η προστασία των θεμελιωδών δικαιωμάτων του εκζητούμενου στην Ενωσιακή Ποινική Συνεργασία, Π.Ν. Σάκκουλας, σ. 81.

³⁵ Ανακοίνωση της Επιτροπής της 26ης Ιουλίου 2000 προς το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο, το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο, Αμοιβαία αναγνώριση των οριστικών αποφάσεων σε ποινικές υποθέσεις, COM (2000) 495 τελικό, σ. 19, προσβάσιμη σε <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EL/TXT/?uri=CELEX:52000DC0495>.

λοιπόν να κατοχυρωθεί ότι η μεταχείριση των υπόπτων και τα δικαιώματα υπεράσπισης δεν θα θιγούν από την εφαρμογή της αρχής αλλά επιπλέον ότι οι εγγυήσεις θα ενισχυθούν καθ' όλη τη διάρκεια της διαδικασίας». Συνεπώς, η παράλειψη τέτοιου λόγου άρνησης εκτέλεσης ΕΕΣ φαίνεται κατ' αρχήν λογική, αφού, τουλάχιστον θεωρητικά, τέτοια παραβίαση δεν μπορεί να νοηθεί σε ένα περιβάλλον αμοιβαίας αναγνώρισης και παραδεδεγμένου σεβασμού των θεμελιωδών δικαιωμάτων.

Η πραγματικότητα, παρόλα αυτά, έδειξε ότι στην πράξη ο σεβασμός των γενικών αρχών κάθε άλλο παρά δεδομένος είναι. Η ιστορική συγκυρία της προσχώρησης των κρατών της Κεντρικής και Ανατολικής Ευρώπης στην ΕΕ το 2004, που διακρίνονται από διαφορετική νομική κουλτούρα, έθεσε υπό δοκιμασία την αμοιβαία εμπιστοσύνη και έθεσε το ερώτημα εάν ο σεβασμός των θεμελιωδών δικαιωμάτων συνιστά μια ρήτρα επιφύλαξης και έναν άγραφο λόγο άρνησης εκτέλεσης του ΕΕΣ, ο οποίος θα εδράζεται στην επανεξέταση της αμοιβαίας εμπιστοσύνης υπό τη βάση σεβασμού των θεμελιωδών δικαιωμάτων. Η απάντηση στο ερώτημα αυτό θα έπρεπε σίγουρα να λάβει υπόψη της την κατοχύρωση τόσο της προστασίας των θεμελιωδών δικαιωμάτων όσο και τη αμοιβαίας αναγνώρισης στο πρωτογενές δίκαιο και άρα την τυπική ισοδυναμία τους και να διατηρήσει τη λεπτή ισορροπία ανάμεσα στην αποτελεσματικότητα του ΕΕΣ και την αδικαιολόγητη προσβολή θεμελιωδών δικαιωμάτων του εκζητουμένου.³⁶

Αμοιβαία Αναγνώριση και Θεμελιώδη Δικαιώματα στην Έννομη Τάξη της ΕΕ: Η Ερμηνευτική Προσέγγιση του Δικαστηρίου της Ευρωπαϊκής Ένωσης

Το κανονιστικό πλαίσιο προστασίας των θεμελιωδών δικαιωμάτων στον ΧΕΑΔ: Η σύγκλιση μεταξύ Χάρτη και ΕΣΔΑ

Πριν την παράθεση της νομολογίας του ΔΕΕ που καταπιάνεται με τις αρχές της αμοιβαίας εμπιστοσύνης και της καλόπιστης συνεργασίας, θα ήταν σκόπιμη η αναφορά στα θεμελιώδη δικαιώματα, τα οποία θα απασχολήσουν τις συγκεκριμένες αποφάσεις.

³⁶ Τζαννετής, Α. (2019). Η εθνική (συνταγματική) ταυτότητα και η παραβίαση των θεμελιωδών δικαιωμάτων ως λόγοι μη εκτέλεσης του Ευρωπαϊκού Εντάλματος Σύλληψης: Ο διάλογος μεταξύ ΔΕΕ και Ανωτάτων Εθνικών Δικαστηρίων για τη σχέση μεταξύ ενωσιακού δικαίου και εθνικών Συνταγμάτων. *Ποινικά Χρονικά*, ΞΘ(5), σ. 321 επ.

Πρόκειται για τα Άρθρα 4 και 47 του Χάρτη για την απαγόρευση των βασανιστηρίων και των απάνθρωπων ή εξευτελιστικών ποινών ή μεταχείρισης, καθώς και για το δικαίωμα πραγματικής προσφυγής και αμερόληπτου δικαστηρίου, αντίστοιχα. Η έκφραση του Άρθρου 4 του Χάρτη που απασχόλησε το ΔΕΕ αφορούσε στις συνθήκες κράτησης του εκζητουμένου και το Άρθρο 47 στην ανεξαρτησία της δικαιοσύνης, συνισταμένη της έννοιας του «αμερόληπτου δικαστηρίου», το οποίο περαιτέρω θα πρέπει να έχει συσταθεί και νόμιμα.³⁷

Τα ανθρώπινα δικαιώματα απασχόλησαν το ΔΕΕ με το τρέχον επίπεδο προστασίας τους να αποτελεί ένα επίτευγμα, για το οποίο απαιτήθηκαν πάνω από εξήντα χρόνια, καθώς αρχικά η Ευρωπαϊκή Οικονομική Κοινότητα (ΕΟΚ) ως μία οικονομική συνθήκη περιοριζόταν αποκλειστικά στον τομέα της κοινής αγοράς, δοθέντος ότι η προστασία τους κρινόταν επαρκής στο πλαίσιο της ΕΣΔΑ.³⁸

Στην ΕΣΔΑ τα παραπάνω δικαιώματα αντιστοιχούν στα Άρθρα 3 περί απαγόρευσης των βασανιστηρίων και 6 περί δίκαιης δίκης, καθώς δε το Άρθρο 52(3) του Χάρτη ορίζει ότι για τα δικαιώματα που αντιστοιχούν σε εκείνα της ΕΣΔΑ, το νόημα και το εύρος τους πρέπει να είναι τα ίδιο με εκείνο της Σύμβασης, το Δικαστήριο στις υποθέσεις *Dereci (C-256/11)*³⁹ και *J McB (C-400/10 PPU)*⁴⁰ διευκρίνισε ότι προς τούτο λαμβάνεται υπόψη η νομολογία του ΕΔΔΑ.

Η περίοδος της «Αναμφισβήτητης Εμπιστοσύνης»: Η εμπέδωση της αμοιβαίας αναγνώρισης και ο περιορισμός των λόγων άρνησης

Με την υπόθεση *Melloni (C-399/11)*⁴¹ το ΔΕΕ αντιμετώπισε τη σύγκρουση επιπέδων προστασίας μεταξύ του εθνικού Συντάγματος και του Χάρτη Θεμελιωδών

³⁷ Τσόλκα, Ο. (2020). Άρθρο 52: Εμβέλεια και ερμηνεία των δικαιωμάτων και των αρχών. Στο Ε. Ρ. Σαχπεκίδου & Χ. Ν. Ταγαράς (Επιμ.), *Κατ' άρθρο ερμηνεία του Χάρτη Θεμελιωδών Δικαιωμάτων της Ευρωπαϊκής Ένωσης*, σ. 610 επ.

³⁸ Douglas-Scott, Sionaidh. The European Union and Human Rights after the Treaty of Lisbon, *Human Rights Law Review*, Volume 11, Issue 4, December 2011, σ. 645 επ., προσβάσιμο σε <https://doi.org/10.1093/hrlr/ngr038>.

³⁹ προσβάσιμη σε <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX:62011CJ0256>.

⁴⁰ προσβάσιμη σε https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=CELEX:62010CJ0400_SUM.

⁴¹ προσβάσιμη σε <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EL/ALL/?uri=CELEX:62011CJ0399>.

Δικαιωμάτων της ΕΕ στη βάση μίας δίκαιης δίκης. Καθώς το ισπανικό Σύνταγμα προέβλεπε δικαίωμα αναψηλάφησης ερήμην εκδοθείσας απόφασης, ενώ το ιταλικό όχι, οι ισπανικές αρχές αρνήθηκαν να παραδώσουν τον εκζητούμενο *Melloni* στις ιταλικές αρχές. Το ζήτημα, δηλαδή, που στην περίπτωση αυτή τέθηκε είναι εάν είναι δυνατή η άρνηση εκτέλεσης ενός ΕΕΣ, όταν ένα κράτος μέλος εφαρμόζει υψηλότερο επίπεδο προστασίας από αυτό που κατοχυρώνεται στο Άρθρο 53 του Χάρτη. Η αρνητική απάντηση του ΔΕΕ περιχαράκωσε την αρχή της αμοιβαίας εμπιστοσύνης και ανέδειξε τη δογματική της υπεροχή έναντι των εθνικών συνταγματικών εγγυήσεων. Η ενωσιακή προστασία των θεμελιωδών δικαιωμάτων, που σε κάποιες περιπτώσεις υπολείπεται του εθνικού επιπέδου, αποτελεί το όριο της εθνικής αυτονομίας και είναι ανεκτή προς όφελος της ενότητας, της αποτελεσματικότητας και της καλόπιστης συνεργασίας μεταξύ των κρατών μελών. Με την υπόθεση *Melloni* υπενθυμίστηκε η υπεροχή του ενωσιακού δικαίου έναντι και του εθνικού Συντάγματος.⁴²

Στο ίδιο μήκος κύματος το ΔΕΕ κινήθηκε και με την υπόθεση *Radu (C-396/11)*,⁴³ σε βάρος του οποίου είχαν εκδοθεί τέσσερα ΕΕΣ με κράτος έκδοσης τη Γερμανία. Η Ρουμανία αρνήθηκε την εκτέλεσή τους και ενώ υπέβαλε έξι προδικαστικά ερωτήματα, το Δικαστήριο με μία σύντομη απόφασή του επικεντρώθηκε αποκλειστικά στο ζήτημα της έλλειψης προηγούμενης ακρόασης του εκζητουμένου και στο κατά πόσον τούτο συνιστά λόγο άρνησης εκτέλεσης ΕΕΣ. Δοθέντος ότι η παραβίαση του δικαιώματος προηγούμενης ακρόασης δεν περιλαμβάνεται στους αποκλειστικά αναφερόμενους λόγους άρνησης εκτέλεσης, το ΔΕΕ αποφάνθηκε ότι δεν μπορεί να συνιστά βάση για την άρνηση εκτέλεσης ενός ΕΕΣ επαναλαμβάνοντας τον σκοπό θέσπισής του, που δεν είναι άλλος από την άμεση και αποτελεσματική διαδικασία παράδοσης προσώπων. Διαφορετική ήταν η θέση της Γενικής Εισαγγελέα *Sharpston*,⁴⁴ η οποία επισημαίνοντας ότι ο σεβασμός των θεμελιωδών δικαιωμάτων του άρθρου 1(3) της απόφασης πλαίσιο διαπερνά ολόκληρο το κείμενο της απόφασης - πλαίσιο, κατέληξε στο συμπέρασμα ότι η έκδοση ενός ΕΕΣ δεν συνεπάγεται ότι τα δικαιώματα του εκζητουμένου είναι άνευ ετέρου εγγυημένα. Αντίθετα, η εγγύησή τους συνιστά ένα

⁴² Vervaele, J. (2013). The European arrest warrant and applicable standards of fundamental rights in the EU. *Review of European Administrative Law*, 6(2), σ. 52.

⁴³ προσβάσιμη σε <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EL/TXT/?uri=CELEX:62011CJ0396>.

⁴⁴ προσβάσιμες οι προτάσεις της σε <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EL/TXT/HTML/?uri=CELEX:62011CC0396>.

τεκμήριο μαχητό, ικανό ν' ανατραπεί με την προσκομιδή συγκεκριμένων στοιχείων. Το Δικαστήριο αποφεύγοντας, στην περίπτωση αυτή, να εισέλθει στην ουσία της υπόθεσης - πιθανόν λόγω του κλίματος αμφισβήτησης που την περίοδο εκείνη περιέβαλε το ΕΕΣ -, έμεινε προσκολλημένο σε μία τυπική θεώρησή του, ενώ ταυτόχρονα έδειξε απρόθυμο να συνεργαστεί με τις εθνικές δικαστικές αρχές συμμετέχοντας σε έναν γόνιμο διάλογο μαζί τους και, μάλιστα, τη στιγμή που ζητούσαν καθοδήγηση μέσω των προδικαστικών αποφάσεων.⁴⁵ Αποφεύγοντας την λύση που πρότεινε η Γενική Εισαγγελέας με την αμοιβαία εμπιστοσύνη να παραμείνει ο κανόνας, για τον οποίο, όμως, σε εξαιρετικές περιπτώσεις επιτρέπεται η εξαίρεση, το Δικαστήριο υιοθέτησε μια άκαμπτη στάση που έμελλε σύντομα να ξεπεραστεί από την ίδια την πραγματικότητα.

Η Κάμψη της Αμοιβαίας Αναγνώρισης ενώπιον των Θεμελιωδών Δικαιωμάτων: Ο «έλεγχος των δύο σταδίων» ως δικλείδα ασφαλείας

Με τη συνεκδικασθείσα απόφαση *Aranyosi & Căldăraru* (C-404/15 και C-659/15 PPU)⁴⁶ το ΔΕΕ απομακρύνεται από την άνευ ετέρου αμοιβαία εμπιστοσύνη θέτοντας για πρώτη φορά ένα όριο που υπαγορεύεται από την ανάγκη προστασίας των θεμελιωδών δικαιωμάτων. Με τη Γερμανία ως κράτος εκτέλεσης δύο ΕΣΣ να βρίσκεται αντιμέτωπη με το δίλημμα εάν θα πρέπει να παραδώσει τους *Aranyosi* και *Căldăraru* στις αρχές των κρατών έκδοσης, καίτοι θα ήταν πιθανό ν' αντιμετωπίσουν συνθήκες κράτησης που αντίκεινται στο Άρθρο 4 του Χάρτη (απαγόρευση βασανιστηρίων και απάνθρωπης μεταχείρισης) λόγω του γνωστού προβλήματος υπερπληθυσμού στην Ουγγαρία και τη Ρουμανία, αντίστοιχα, το ΔΕΕ εισήγαγε ως νομική καινοτομία τον έλεγχο των δύο σταδίων. Το ζήτημα παραβίασης θεμελιωδών δικαιωμάτων θα πρέπει να διέλθει μία διπλή αξιολόγηση με κριτήρια έναν γενικό και έναν ειδικό κίνδυνο. Κατά το πρώτο στάδιο, θα πρέπει ν' αξιολογηθεί εάν αντικειμενικές και αξιόπιστες πληροφορίες καταδεικνύουν συστηματικές ή γενικευμένες ελλείψεις στα καταστήματα κράτησης των κρατών μελών έκδοσης που συνεπάγονται πραγματικό κίνδυνο απάνθρωπης ή εξευτελιστικής μεταχείρισης («*real risk*») και κατά το δεύτερο στάδιο,

⁴⁵ Pavic, T. Radu: *A case of failed dialogue?* Eutopia Law, προσβάσιμο σε <https://eutopialaw.wordpress.com/2013/02/05/radu-a-case-of-failed-dialogue/>.

⁴⁶ προσβάσιμη σε <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EL/TXT/?uri=CELEX:62015CJ0404>.

εάν οι ελλείψεις αυτές, αφορούν το συγκεκριμένο πρόσωπο. Για την εξαγωγή του συμπεράσματος αυτού χρησιμοποιούνται αντικειμενικές, επικαιροποιημένες, αξιόπιστες και συγκεκριμένες πηγές, όπως η νομολογία του ΕΔΔΑ και η νομολογία των εθνικών δικαστηρίων, οι εκθέσεις ή τα έγγραφα οργάνων του Συμβουλίου της Ευρώπης, των Ηνωμένων Εθνών (ΟΗΕ), πρεσβειών ή ΜΚΟ. Περαιτέρω, ζητούνται συμπληρωματικές πληροφορίες από το κράτος έκδοσης, το οποίο θα πρέπει να αναφέρει περισσότερες λεπτομέρειες για τις συνθήκες στις οποίες πρόκειται να κρατηθεί το συγκεκριμένο πρόσωπο, όπως το ακριβές κατάσταση κράτησης, το εμβαδόν που θα του αντιστοιχεί, τις συνθήκες υγιεινής κλπ. Σε περίπτωση που κατά το δεύτερο αυτό στάδιο προκύψουν συνθήκες που αντίκεινται στο Άρθρο 4 του Χάρτη, τότε το κράτος εκτέλεσης δικαιούται ν' αναστείλει την εκτέλεση του ΕΕΣ και εφόσον ο διαπιστωθεί αυτός κίνδυνος δεν αρθεί εντός εύλογου χρόνου, ν' αποφασίσει εάν θα τερματίσει τη διαδικασία.

Η απόφαση αυτή καταδεικνύει ότι η διαπίστωση «συστημικών ελλείψεων» δεν συνεπάγεται άνευ ετέρου την ανατροπή του τεκμηρίου της ισοδύναμης προστασίας των θεμελιωδών δικαιωμάτων αλλά απαιτείται μια περαιτέρω ατομική αξιολόγηση. Όταν οι συγκεκριμένες συνθήκες δεν ανταποκρίνονται στις απαιτήσεις της αξιολόγησης αυτής, τότε το Δικαστήριο αποκλίνει από την απολυτότητα της αρχής της αμοιβαίας εμπιστοσύνης, υπενθυμίζοντας ότι η εμπιστοσύνη δεν είναι αυτόματη, άνωθεν επιβεβλημένη αλλά ούτε και αυτοσκοπός,⁴⁷ κάποτε δε, σε «εξαιρετικές περιστάσεις» κάμπτεται.⁴⁸ Η αμοιβαία εμπιστοσύνη συνιστά το μέσο για την επίτευξη ενός επί της ουσίας Χώρου Ελευθερίας, Ασφάλειας και Δικαιοσύνης, που προϋποθέτει συνεχή επαγρύπνηση.⁴⁹ Ακόμα, με την απόφαση αυτή ενθαρρύνεται η καλόπιστη συνεργασία,

⁴⁷ Τζαννετής, Α. (2021). Η εθνική (συνταγματική) ταυτότητα και η παραβίαση των θεμελιωδών δικαιωμάτων ως λόγοι μη εκτέλεσης του Ευρωπαϊκού Εντάλματος Σύλληψης

Ο διάλογος μεταξύ ΔΕΕ και Ανώτατων Εθνικών Δικαστηρίων για τη σχέση μεταξύ ενωσιακού δικαίου και εθνικών Συνταγμάτων σε Η Ποινική Δικονομία της Ευρωπαϊκής Ένωσης, 8^ο Συνέδριο Ένωσης Ελλήνων Ποινολόγων, Νομική Βιβλιοθήκη, σ. 157.

⁴⁸ Καϊάφα-Γκμπάντι, Μ. (2017). Η πρόσφατη νομολογία του ΔΕΕ σε ποινικές υποθέσεις: Η προστασία θεμελιωδών δικαιωμάτων στο ενωσιακό δίκαιο και η σημασία της για τον Έλληνα εφαρμοστή του δικαίου. *Ποινικά Χρονικά*, τεύχ. Οκτωβρίου 2017, σ. 561 επ., Mitsilegas, V. Internal and external dimensions of trust in Europe's area of criminal justice, *Essays in Honour of Nestor Courakis* (2017), σ. 996.

⁴⁹ Gerard, D. Mutual Trust as Constitutionalism? σε E. Brouwer/ D. Gerard, *Mapping Mutual Trust: Understanding and Framing the Role of Mutual Trust in EU Law*, 2016, σ. 77.

καθώς στο πλαίσιο της διπλής αξιολόγησης δίνεται έμφαση στον κριτικό διάλογο μεταξύ των αρχών των κρατών μελών και τελικώς προκρίνεται ο σεβασμός των ανθρωπίνων δικαιωμάτων από την αποτελεσματικότητα και την ταχύτητα.

Στην υπόθεση *Dorobantu (C-128/18)*⁵⁰ το ΔΕΕ επεξέτεινε το δεύτερο στάδιο του ελέγχου που καθιέρωσε με την υπόθεση *Aranyosi & Căldăraru* και απαίτησε ενδελεχέστερη έρευνα των συνθηκών κράτησης. Κατέστησε τον κίνδυνο προσβολής της ανθρωπίνης αξιοπρέπειας συγκεκριμένο και μετρήσιμο, θέτοντας ελάχιστα ποσοτικά και ποιοτικά κριτήρια ελέγχου. Υιοθέτησε ρητά το όριο των 3 τ.μ. «καθαρού» προσωπικού χώρου ανά κρατούμενο σε πολυπρόσωπο κελί, κάτω από το οποίο παράγεται ισχυρό τεκμήριο παραβίασης του Άρθρου 4 του Χάρτη, ανατρέψιμο μόνο κατ' εξαίρεση και υπό ιδιαίτερα αυστηρές και μάλλον σπάνιες προϋποθέσεις, όπως η βραχείας διάρκειας μείωση του χώρου, ο περιστασιακός χαρακτήρας της ή οι συνολικά πολύ καλές συνθήκες κράτησης. Στην περίπτωση που το εμβαδόν του χώρου κυμαίνεται μεταξύ 3 και 4 τ.μ., παραβίαση του παραπάνω άρθρου θα συντρέξει με τη συνδρομή περαιτέρω αρνητικών παραγόντων. Παρατηρείται, έτσι, η ποσοτικοποίηση της αμοιβαίας εμπιστοσύνης και η προσπάθεια επίτευξης ομοιομορφίας στην ερμηνεία των δεδομένων που επικρατούν στα καταστήματα κράτησης. Ακόμα, η καλόπιστη συνεργασία βαθαίνει, καθώς οι διαβεβαιώσεις θα πρέπει να διατυπώνονται με λεπτομερή ακρίβεια, η οποία θα αξιολογείται, στη συνέχεια, ουσιαστικά από το κράτος εκτέλεσης, η δε παράλειψη ή ανακρίβεια των διαβεβαιώσεων αυτών μπορεί να θεωρηθεί ότι αντιβαίνει την αρχή αυτή.

Πέρα όμως, από την παραβίαση του άρθρου 4 του Χάρτη, το ΔΕΕ με την υπόθεση *LM (Celmer) (C-216/18 PPU)*⁵¹ κλήθηκε να επεκτείνει την εφαρμογή του ελέγχου των δύο σταδίων και στο δικαίωμα για δίκαιη δίκη και ανεξαρτησία της δικαιοσύνης του Άρθρου 47 του Χάρτη. Στη συγκεκριμένη περίπτωση, απασχόλησε το ζήτημα της ανεξαρτησίας της δικαστικής εξουσίας στην Πολωνία και το κατά πόσο οι επελθούσες νομοθετικές ρυθμίσεις ήταν σε θέση να επηρεάσουν το δικαίωμα του εκζητουμένου για δίκαιη δίκη. Όμοια με την υπόθεση *Aranyosi & Căldăraru*, θα έπρεπε αρχικά να ελεγχθεί εάν το τιθέμενο ζήτημα αφορούσε μία συστημική έλλειψη

⁵⁰ προσβάσιμη σε <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EL/TXT/?uri=CELEX:62018CJ0128&qid=1773000878735>.

⁵¹ προσβάσιμη σε <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EL/TXT/?uri=CELEX:62018CA0216&qid=1773001265487>.

του κράτους έκδοσης και στη συνέχεια εάν η έλλειψη αυτή ήταν σε θέση να επηρεάσει τη δίκη του συγκεκριμένου εκζητούμενου. Το δεύτερο αυτό στάδιο δεν ξεπεράστηκε από τις ιρλανδικές δικαστικές αρχές που κλήθηκαν να εκτελέσουν και τελικώς εκτέλεσαν το ΕΕΣ, αφού η υπέρβαση του δεύτερου σταδίου αποδείχθηκε ιδιαίτερα δυσχερής ελλειπόντων στοιχείων τέτοιων που συσχετίζαν το θεσμικό αυτό κενό με τη συγκεκριμένη υπόθεση. Όμοια στάση διατήρησε το ΔΕΕ και στη μεταγενέστερη υπόθεση *X και Y (C-562/21 PPU και C-563/21 PPU)*,⁵² όπου ο έλεγχος του δεύτερου σταδίου δεν ξεπέρασε τον συσχετισμό του τρόπου διορισμού των δικαστικών λειτουργών στη Πολωνία με τον συγκεκριμένο και πραγματικό κίνδυνο.

Στην υπόθεση *L και P (C-354/20 PPU και C-412/20 PPU)*⁵³ επανήλθε το ζήτημα της ανεξαρτησίας της πολωνικής δικαιοσύνης ενόψει της ενεργοποίησης της διαδικασίας του άρθρου 7 ΣΕΕ από την Ευρωπαϊκή Επιτροπή. Με προδικαστικό ερώτημα που έθεσαν ενώπιον του ΔΕΕ οι ολλανδικές δικαστικές αρχές, διερωτήθηκαν για την αναγκαιότητα του ελέγχου των δύο σταδίων, εφόσον το έλλειμμα ανεξαρτησίας της δικαιοσύνης στην Πολωνία είναι κοινώς παραδεδομένο, σε σημείο, μάλιστα, που προκάλεσε την παρέμβαση ευρωπαϊκού οργάνου. Συνεπέστερη στάση θα ήταν η αναστολή εκτέλεσης ΕΕΣ με κράτος έκδοσης την Πολωνία. Το ΔΕΕ αποφάνθηκε ότι η αξιολόγηση των δύο σταδίων, ακόμα και υπό αυτά τα δεδομένα, δεν περιττεύει, καθώς ο εξατομικευμένος κίνδυνος θα πρέπει και πάλι να αποδεικνύεται. Το Δικαστήριο, εδώ, φαίνεται να σχετικοποιεί την απόλυτη φύση του κράτους δικαίου αποθαρρύνοντας τις εθνικές δικαστικές αρχές στην προσπάθειά τους να περιθωριοποιήσουν έννομες τάξεις που διολισθαίνουν στον αυταρχισμό, ενώ ταυτόχρονα επιρρίπτει στον θιγόμενο πολίτη το βάρος ν' αποδείξει ότι η συστημική κατάρρευση της δικαιοσύνης θα επηρεάσει ειδικά τη δική του υπόθεση. Το Δικαστήριο παραγνωρίζει ότι η ίδια η φύση του αποδεικτέου ζητήματος δεν προσφέρεται προς απόδειξη, καθώς συνιστά μέγεθος μη μετρήσιμο, ενώ το δεύτερο στάδιο ελέγχου προσκρούει και στον σκόπελο της αξιοπιστίας των διαβεβαιώσεων του κράτους έκδοσης, όταν αυτές δίδονται υπό τις συγκεκριμένες συνθήκες. Κατά συνέπεια, και σε μία προσπάθεια ισορροπίας μεταξύ του κράτους δικαίου και της συνοχής του ευρωπαϊκού οικοδομήματος, το μαχητό

⁵² προσβάσιμη σε <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EL/TXT/?uri=CELEX:62021CA0562&qid=1773001380420>.

⁵³ προσβάσιμη σε <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EL/TXT/?uri=CELEX:62020CA0354&qid=1773001479696>.

τεκμήριο της αμοιβαίας αναγνώρισης αποδεικνύεται δύσκολο έως ακατόρθωτο στην ανατροπή του.

Οι συνεκδικασθείσες υποθέσεις *P. Bivolaru και R. I. Moldovan* διακρίνονται από την πρωτοτυπία να έχουν απασχολήσει τον δικαστικό μηχανισμό τόσο του ΕΔΔΑ όσο και του ΔΕΕ. Αρχικά, της υπόθεσης επιλήφθηκε το ΕΔΔΑ, το οποίο αναγνώρισε το συστημικό πρόβλημα των καταστημάτων κράτησης της Ρουμανίας που έθετε υπό διακινδύνευση το Άρθρο 3 της ΕΣΔΑ περί απαγόρευσης βασανιστηρίων.⁵⁴ Όταν, στη συνέχεια, στο πλαίσιο υποβολής προδικαστικού ερωτήματος επιλήφθηκε το ΔΕΕ,⁵⁵ κλήθηκε να απαντήσει εάν μία τέτοια καταδίκη συνιστά άνευ ετέρου απόδειξη παραβίασης του επικαλούμενου δικαιώματος αλλά και πώς πρέπει να σταθμιστούν οι διαβεβαιώσεις που το κράτος έκδοσης παρέχει για σύμφωνη με τον Χάρτη μεταχείριση. Το Δικαστήριο υιοθέτησε την παραδοχή ότι μία τόσο πρόσφατη και συγκεκριμένη απόφαση του ΕΔΔΑ καταφάσκει άνευ ετέρου το πρώτο στάδιο του ελέγχου, πολλώ δε μάλλον στην περίπτωση του *Bivolaru*, όπου υπήρχε η προγενέστερη ατομική καταδίκη της Ρουμανίας για τον ίδιο τον εκζητούμενο και τις ίδιες φυλακές, δηλαδή ένα «αντικειμενικό, αξιόπιστο και επικαιροποιημένο στοιχείο», που έχει ήδη κλονίσει κατά τρόπο σοβαρό την αμοιβαία εμπιστοσύνη. Συνεπώς, ο έλεγχος του πρώτου σταδίου περί συστημικής έλλειψης θεωρείται ότι πληρούται και μάλιστα κατά τρόπο αδιαμφισβήτητο.

Αναφορικά με το δεύτερο στάδιο ελέγχου, το ΔΕΕ επιμένει στη διάσωση της αμοιβαίας εμπιστοσύνης και κρίνει ότι ο εθνικός δικαστής δεν πρέπει να παραλείψει το στάδιο των διαβεβαιώσεων, καθώς τα δεδομένα είναι πιθανό να έχουν διαφοροποιηθεί από τον χρόνο έκδοσης της απόφασης του ΕΔΔΑ και οι επικρατούσες συνθήκες να ευθυγραμμίζονται πλέον με τα θεμελιώδη δικαιώματα. Εφόσον το κράτος έκδοσης παράσχει τις απαιτούμενες συγκεκριμένες πληροφορίες και η προστασία του δικαιώματος της απαγόρευσης κακομεταχείρισης κριθεί εγγυημένη, οι δικαστικές αρχές του κράτους εκτέλεσης οφείλουν κατ' αρχήν να τις εμπιστευτούν, εκτός αν αποδεδειγμένα παρίστανται ως αναληθείς.⁵⁶ Στο πλαίσιο αυτό, το ΔΕΕ ξεκαθαρίζει ότι

⁵⁴ προσβάσιμη σε <https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-209069>.

⁵⁵ C-128/18 και C-210/18.

⁵⁶ Mancano, L. (2022). Judicial cooperation, detention conditions and equivalent protection. Another chapter in the EU-ECHR relationship: *Bivolaru and Moldovan v. France*. *Revista General de Derecho Europeo*, 56, σ. 207 επ.

η καλόπιστη συνεργασία δεν περιορίζεται μόνο στην πράξη της παράδοσης του εκζητουμένου αλλά δεσμεύει πρωτίστως το κράτος έκδοσης να παρέχει ειλικρινείς και αξιόπιστες πληροφορίες. Παράλληλα, με την απόφαση αυτή αναγνωρίζεται ο ρόλος του ΕΔΔΑ ως ελεγκτή και εγγυητή της αμοιβαίας εμπιστοσύνης στο πεδίο των θεμελιωδών δικαιωμάτων,⁵⁷ αφού διαφυλάττει την ουσιαστική προστασία τους μέσω του ελέγχου των συνθηκών κράτησης έναντι της αποτελεσματικότητας της δικαστικής συνεργασίας.

Η επανανομηματοδότηση της αμοιβαίας εμπιστοσύνης και της καλόπιστης συνεργασίας υπό το πρίσμα της νομολογιακής εξέλιξης του ΔΕΕ

Η ανασκόπηση της νομολογίας του ΔΕΕ δείχνει την αρχική και ανεπιφύλακτη προσήλωση στην αμοιβαία εμπιστοσύνη, η οποία αναγορεύεται σε κατευθυντήρια κανονιστική αρχή του ενωσιακού δικαίου. Αναφορικά με την παράμετρο των ανθρωπίνων δικαιωμάτων, υπήρξε στην αρχή διστακτική λόγω της έλλειψης πολιτικής βούλησης για παρέμβαση σε αυτόν τον ευαίσθητο τομέα που συνάπτεται στενά με την εφαρμογή του εθνικού Ποινικού Δικαίου. Εξάλλου, σε περιβάλλον αμοιβαίας εμπιστοσύνης οικοδομημένο στη βάση κοινών συνταγματικών παραδόσεων και αξιών και δη υπό το περίβλημα του Χάρτη, η παραβίαση των θεμελιωδών δικαιωμάτων δεν είναι κατ' αρχήν σχήμα νοητό και καθώς δεν προβλέπεται ως αυτοτελής λόγος άρνησης εκτέλεσης του ΕΕΣ, δεν μπορεί να γίνει δεκτή ως αιτίαση. Στο στάδιο αυτό, η αμοιβαία εμπιστοσύνη αντιμετωπίζεται ως αξίωμα και όχι ως επαληθεύσιμη πραγματική κατάσταση, αφού όλη η προσοχή έχει στραφεί στην αποτελεσματικότητα του εγχειρήματος μέσω της ανεμπόδιστης κυκλοφορίας δικαστικών αποφάσεων και προσώπων και δευτερευόντως στην προστασία των θεμελιωδών δικαιωμάτων.⁵⁸

Εξάλλου, ο ρόλος που ο ενωσιακός νομοθέτης επεφύλαξε στο ΕΕΣ εστιάζοταν στη λειτουργία του ως μέσου αποτελεσματικότερης και ταχύτερης διαδικασίας

⁵⁷ Anagnostaras, G. (2021). Mutual confidence in the European Arrest Warrant: The end of the road for blind trust? *European Law Review*, 46(4), σ. 512-525.

⁵⁸ Τζαννετής, Α. (2021). Η εθνική (συνταγματική) ταυτότητα και η παραβίαση των θεμελιωδών δικαιωμάτων ως λόγοι μη εκτέλεσης του Ευρωπαϊκού Εντάλματος Σύλληψης. Ο διάλογος μεταξύ ΔΕΕ και Ανώτατων Εθνικών Δικαστηρίων για τη σχέση μεταξύ ενωσιακού δικαίου και εθνικών Συνταγμάτων σε Η Ποινική Δικονομία της Ευρωπαϊκής Ένωσης, 8^ο Συνέδριο Ένωσης Ελλήνων Ποινικολόγων, Νομική Βιβλιοθήκη, σ. 155.

έκδοσης στον αγώνα για την καταπολέμηση της τρομοκρατίας. Ο δικαστής *Blekktoon* χρησιμοποιώντας μία μεταφορά παρομοίασε την κατασκευή του ΕΕΣ «με ένα τυρί *Εμενταλ* (τη γαλλική ποικιλία φυσικά, καθώς η Ελβετία δεν είναι στην ΕΕ) το οποίο, όσο νόστιμο κι αν είναι, χαρακτηρίζεται από το γεγονός ότι αποτελείται κυρίως από τρύπες»⁵⁹, τις οποίες ήρθε το Δικαστήριο, στη συνέχεια, και δη μετά την έκδοση της της Γνωμοδότησης 2/13, να εξετάσει, κατευνάζοντας την θεωρητική ανησυχία που η μέχρι τότε στάση του είχε προκαλέσει. Με την απόφαση *Aranyosi & Căldăraru* το ΔΕΕ εισήγαγε τον έλεγχο των δύο σταδίων δημιουργώντας δύο αυστηρά στην εφαρμογή τους κριτήρια που θα είναι σε θέση να κλονίσουν την αμοιβαία εμπιστοσύνη, η οποία από τυφλή μετατράπηκε σε «αξιωμένη» («*deserved*»)⁶⁰.

Ακόμα, όμως, κι έτσι η αμοιβαία εμπιστοσύνη συνεχίζει να στηρίζει σε ισχυρά θεμέλια τη δικαστική συνεργασία, αφού η εκτέλεση των ΕΕΣ συνιστά τον κανόνα⁶¹ και η δυσπιστία, αποτελούσα την εξαίρεση, περιορίζεται σε συγκεκριμένα περιβάλλοντα. Η δυσπιστία, όμως, αυτή συντέλεσε στην ωρίμανση της ίδιας της ιδέας της αμοιβαίας εμπιστοσύνης, στην αποτελεσματικότερη τελικά προστασία των δικαιωμάτων αυτών· αλλά και στην ευθυγράμμισή της με την πραγματικότητα.⁶²

Η αρχή της καλόπιστης συνεργασίας απομακρύνεται από την εργαλειακή της διάσταση - που υπηρετούσε αποκλειστικά την ταχύτητα της παράδοσης - και προσλαμβάνει έναν βαθύτατα εγγυητικό χαρακτήρα. Η μετάβαση στον έλεγχο των δύο σταδίων ενθαρρύνει έναν ουσιαστικό, κριτικό διάλογο μεταξύ των δικαστικών αρχών, όπου ο σεβασμός των θεμελιωδών δικαιωμάτων προτάσσεται πλέον της δικονομικής αποτελεσματικότητας. Στο πλαίσιο αυτό, η καλόπιστη συνεργασία «βαθαίνει» και μετατρέπεται σε υποχρέωση ειλικρίνειας· οι διαβεβαιώσεις του κράτους έκδοσης δεν αποτελούν πλέον τυπικές δηλώσεις, αλλά πρέπει να διατυπώνονται με λεπτομερή ακρίβεια, επιτρέποντας στο κράτος εκτέλεσης να προβεί σε ουσιαστικό έλεγχο των συνθηκών. Οποιαδήποτε παράλειψη, ασάφεια ή ανακρίβεια στις παρεχόμενες

⁵⁹ Gruszczak, A. (2004). The European Arrest Warrant: A success story or constitutional troublemaker? *European Political Economy Review*, 2(1), σ. 26 επ..

⁶⁰ Xanthopoulou, E. (2020). Fundamental Rights and Mutual Trust in the Area of Freedom, Security and Justice. *Fundamental Rights and Mutual Trust in the Area of Freedom, Security and Justice*.

⁶¹ ΔΕΕ *Openbaar Ministerie*, C-562/21 PPU και C-563/21 PPU.

⁶² Xanthopoulou, E. (2023). The European Arrest Warrant in a context of distrust: Is the Court taking rights seriously? *European Law Journal*, προσβάσιμο σε <https://doi.org/10.1111/EULJ.12467>.

πληροφορίες δεν συνιστά απλώς δικονομικό σφάλμα, αλλά θεωρείται πλέον προσβολή της ίδιας της αρχής της καλόπιστης συνεργασίας.

Η Δικαιοκρατική Οριοθέτηση της Αμοιβαίας Εμπιστοσύνης από το ΕΔΔΑ: Από τη Θεσμική Υποχώρηση στη Δραστική Επαλήθευση

Αμοιβαία εμπιστοσύνη και καλόπιστη συνεργασία υπό το πρίσμα της ΕΣΔΑ: Η ανάδυση ενός κοινού ευρωπαϊκού νομικού πολιτισμού

Η Ευρωπαϊκή Σύμβαση Δικαιωμάτων του Ανθρώπου (ΕΣΔΑ) συνιστά το θεμελιώδες κείμενο προάσπισης της ανθρώπινης αξιοπρέπειας και των ατομικών ελευθεριών στην Ευρώπη, λειτουργώντας ως ο απόλυτος εγγυητής του κράτους δικαίου και μάλιστα όχι προς επίτευξη εθνικών, μεμονωμένων συμφερόντων αλλά προς υλοποίηση των στόχων και των ιδεωδών του Συμβουλίου της Ευρώπης καθιερώνοντας μια κοινή δημόσια τάξη των ελεύθερων δημοκρατιών της Ευρώπης.⁶³ Στο πεδίο εφαρμογής της εντάσσεται και η απόφαση - πλαίσιο για το Ευρωπαϊκό Ένταλμα Σύλληψης που συνιστά μία διαρκή νομολογιακή δοκιμασία. Μέσα από τη διαδρομή του Ευρωπαϊκού Δικαστηρίου Δικαιωμάτων του Ανθρώπου, διακρίνεται η σταδιακή εξέλιξη των αρχών της αμοιβαίας εμπιστοσύνης και της καλόπιστης συνεργασίας, οι οποίες δεν αντιμετωπίζονται κατά τρόπο τυπικό αλλά μετουσιώνονται σε έννοιες δυναμικές που απαιτούν διαρκή επαλήθευση.

Ο δικαστικός διάλογος μεταξύ του Ευρωπαϊκού Δικαστηρίου Δικαιωμάτων του Ανθρώπου και του Δικαστηρίου της Ευρωπαϊκής Ένωσης αποκτά κεντρική σημασία, δεδομένου ότι η συντριπτική πλειονότητα των κρατών μελών (27 από τα 46 πλέον μέλη του Συμβουλίου της Ευρώπης) συμμετέχουν ταυτόχρονα και στις δύο έννομες τάξεις. Η σύγκλιση αυτή επιβάλλει μια συστημική συνοχή, ώστε η ανάγκη για ταχεία και αποτελεσματική ποινική καταστολή στον ενωσιακό χώρο να μην αποβαίνει σε βάρος των εγγυήσεων της Σύμβασης. Έτσι, ο διάλογος αυτός διαμορφώνει έναν κοινό

⁶³ Ευρωπαϊκή Επιτροπή Δικαιωμάτων του Ανθρώπου, Αυστρία κατά Ιταλίας, αρ. προσφ. 788/60, αποφ. 11.1.1961.

ευρωπαϊκό νομικό πολιτισμό, όπου η αποτελεσματικότητα της δικαιοσύνης παραμένει άρρηκτα συνδεδεμένη με τον απόλυτο σεβασμό των θεμελιωδών ελευθεριών.

Το αμάχητο τεκμήριο της αμοιβαίας αναγνώρισης: Η καλόπιστη συνεργασία υπό το πρίσμα της δογματικής παθητικότητας

Τα πρώτα σχεδόν δέκα χρόνια εφαρμογής του ΕΕΣ χαρακτηρίζονται από μια στάση δογματικής παθητικότητας. Το ΕΔΔΑ απέφυγε να υπεισέλθει στην ουσία των προσφυγών απορρίπτοντας τις συστηματικά ως απαράδεκτες.⁶⁴ Είναι η περίοδος που η αμοιβαία εμπιστοσύνη ταυτίζεται με την απόλυτη εμπιστοσύνη των δικαιοσύνη των κρατών μελών. Στις υποθέσεις *Pianese κατά Ιταλίας και Βελγίου*⁶⁵ και *Mann κατά Γερμανίας* οι προσφυγές απορρίφθηκαν ως απαράδεκτες λόγω της πρόδηλης αβασμιότητάς τους («*manifestly ill-founded*»), με την παραδοχή ότι οι αρχές εκτέλεσης δεν έχουν τη δικαιοδοσία να ελέγξουν την νομιμότητα της διαδικασίας έκδοσης του ΕΕΣ, καθώς η ίδια του η φύση ως μηχανισμού του ενωσιακού δικαίου καλύπτεται από ένα ισχυρό τεκμήριο συμβατότητας με τη Σύμβαση. Η απόφαση *Pianese κατά Ιταλίας και Βελγίου* έθεσε τη βάση θεμελίωσης του τεκμηρίου της ισοδύναμης προστασίας, αφού θεώρησε ως δεδομένη την προστασία των θεμελιωδών δικαιωμάτων εντός της ΕΕ,⁶⁶ επισημαίνοντας παράλληλα ότι ένας περαιτέρω έλεγχος από το κράτος εκτέλεσης θα ματαίωνε το σκοπό της ταχύτητας, της αποτελεσματικότητας και της αμοιβαίας εμπιστοσύνης που το ΕΕΣ εξυπηρετούσε.

⁶⁴ *Pianese, Monedero Angora, Stapleton*, βλ. κατωτέρω υποσημειώσεις 65, 67, 69.

⁶⁵ προσβάσιμη σε <https://hudoc.echr.coe.int/?i=001-146342>.

⁶⁶ «*Infine, ai sensi dell'articolo 1 § 3, «la (...) decisione quadro non può comportare una modifica dell'obbligo di rispettare i diritti fondamentali e i principi giuridici fondamentali quali sono sanciti dall'articolo 6 del trattato sull'Unione europea». Facendo applicazione di questa disposizione, l'articolo 11 dell'OLW prevede che la consegna non debba essere autorizzata quando vi siano motivi per ritenere che essa si tradurrebbe in una «flagrante violazione» dei diritti dell'interessato, quali sono sanciti dalla Convenzione», (μτφ. «Τέλος, σύμφωνα με το άρθρο 1 § 3, “η (...) απόφαση-πλαίσιο δεν μπορεί να συνεπάγεται τροποποίηση της υποχρέωσης σεβασμού των θεμελιωδών δικαιωμάτων και των θεμελιωδών νομικών αρχών, όπως κατοχυρώνονται στο άρθρο 6 της Συνθήκης για την Ευρωπαϊκή Ένωση”. Σε εφαρμογή της διάταξης αυτής, το άρθρο 11 του OLW προβλέπει ότι η παράδοση δεν πρέπει να επιτρέπεται όταν υπάρχουν λόγοι να θεωρηθεί ότι αυτή θα κατέληγε σε «κατάφωρη παραβίαση» των δικαιωμάτων του ενδιαφερομένου, όπως αυτά κατοχυρώνονται από τη Σύμβαση»), σκ. 50.*

Η απόφαση *Mann κατά Γερμανίας* επεξέτεινε την παραπάνω κρίση οριοθετώντας τη δικαιοδοσία του κράτους εκτέλεσης στο περιβάλλον του ΕΕΣ. Έτσι, έκρινε ότι δεν υφίσταται δυνατότητα εξατομικευμένου ελέγχου παραβίασης των δικαιωμάτων της ΕΣΔΑ από το κράτος εκτέλεσης καταδεικνύοντας τη σπουδαιότητα της εμπιστοσύνης στις ενέργειες του κράτους έκδοσης.

Στο ίδιο μήκος κύματος και αποφεύγοντας να υπεισέλθει στην ουσία της υπόθεσης υιοθετώντας την αμοιβαία εμπιστοσύνη ως αμάχητο τεκμήριο, το ΕΔΔΑ με την απόφαση *Monedero Angora κατά Ισπανίας*⁶⁷ κατέληξε ότι, καθώς το ΕΕΣ συνιστά ένα νομικό εργαλείο, μία διαδικασία σχεδόν αυτόματη και τυπική, που επιτρέπει την εκτέλεση δικαστικής απόφασης άλλου κράτους μέλους και όχι μία διαδικασία που συνάπτεται με την ατομική ποινική ευθύνη του εκζητουμένου,⁶⁸ εκείνος δεν είναι σε θέση να επικαλεστεί δικαίωμα σε δίκαιη δίκη κατ' επιταγή της ΕΣΔΑ. Έτσι και στην υπόθεση αυτή η προσφυγή απορρίφθηκε ως απαράδεκτη «*ratione materiae*» (λόγω αντικειμένου).

⁶⁷ ΕΔΔΑ, *Monedero Angora κατά Ισπανίας*, αρ. προσφ. 41138/05, 7.10.2008, προσβάσιμη σε <https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=002-1894>.

⁶⁸ «*In view of the extracts from the statement of reasons of Law 3/2003 set out in the 'Relevant domestic law' part, the Court notes that the European arrest warrant procedure replaces the standard extradition procedure between member States of the European Union and pursues the same aim, namely the surrender to the authorities of the applicant State of a person who is suspected of having committed an offence or who is trying to escape justice after having been convicted by a final decision. Execution of a European arrest warrant is, in fact, practically automatic; the judicial authority does not carry out a fresh examination of the warrant in order to check that it conforms to its own domestic law, and will only refuse its execution for reasons laid down by the Law. It follows from the above, analysed in the light of the case-law of the Court, that this procedure does not concern the determination of a criminal charge*», (μτφ. «*Το ΕΔΔΑ σημειώνει ότι η διαδικασία του ευρωπαϊκού εντάλματος σύλληψης αντικαθιστά την κλασική διαδικασία έκδοσης μεταξύ των κρατών μελών της Ευρωπαϊκής Ένωσης και επιδιώκει τον ίδιο σκοπό, δηλαδή την παράδοση στις αρχές του αιτούντος κράτους ενός προσώπου που είναι ύποπτο ότι έχει διαπράξει αδίκημα ή που επιχειρεί να διαφύγει τη δικαιοσύνη αφού έχει καταδικαστεί με αμετάκλητη απόφαση. Η εκτέλεση ενός ευρωπαϊκού εντάλματος σύλληψης είναι, πράγματι, σχεδόν αυτόματη· η δικαστική αρχή δεν προβαίνει σε νέα εξέταση του εντάλματος προκειμένου να ελέγξει αν αυτό συμφωνεί με το δικό της εσωτερικό δίκαιο και αρνείται την εκτέλεσή του μόνο για τους λόγους που προβλέπονται από τον νόμο. Από τα ανωτέρω, ερμηνευόμενα υπό το πρίσμα της νομολογίας του Δικαστηρίου, προκύπτει ότι η διαδικασία αυτή δεν αφορά την κρίση επί ποινικής κατηγορίας*»), σκ.2.

Ως προδήλως αβάσιμη («*manifestly ill-founded*») κρίθηκε η προσφυγή στην απόφαση *Stapleton κατά Ιρλανδίας*,⁶⁹ καθώς το ΕΔΔΑ έκρινε ότι η αιτίαση περί παραβίασης του Άρθρου 6 περί δίκαιης δίκης λόγω παρέλευσης μεγάλου χρονικού διαστήματος ήταν πρόωρη, διότι ο προσφεύγων δεν έφερε ακόμα το «*victim status*», αφού τούτο τελούσε υπό την αίρεση μελλοντικής δικαστικής κρίσης στο κράτος έκδοσης.⁷⁰ Περαιτέρω, υπενθύμισε την εμπιστοσύνη που έπρεπε να επιδειχθεί στην αλλοδαπή δικαιοταξία, η οποία θα καμπτόταν μόνο εφόσον υπήρχε μία «κατάφωρη άρνηση δικαίου», άλλως «πλήρης άρνηση δικαιοσύνης» («*flagrant denial of justice*»), δηλαδή συνθήκη τόσο υψηλή, ώστε να αποκλείει τελικώς την αποδοχή οποιασδήποτε προσφυγής.

Το τεκμήριο της ισοδύναμης προστασίας: Η θεσμική εμπιστοσύνη προς την έννομη τάξη της ΕΕ και η κάμψη του ελέγχου στο ΕΕΣ

Ήδη κατά το πρώιμο αυτό στάδιο το ΕΔΔΑ ανέπτυξε το σκεπτικό που θεμελιώσε στη συνέχεια το «τεκμήριο ισοδύναμης προστασίας» («*presumption of equivalent protection*»), άλλως το δόγμα «*Bosphorus*», που πήρε το όνομά του από τη σχετική υπόθεση της *Bosphorus Airways*.⁷¹

Σύμφωνα με το τεκμήριο αυτό, εφόσον ένας διεθνής οργανισμός, και εν προκειμένω η Ευρωπαϊκή Ένωση, προστατεύει τα θεμελιώδη δικαιώματα κατά τρόπο ισοδύναμο με την ΕΣΔΑ, τότε το κράτος μέλος τεκμαίρεται ότι δεν υπέχει ευθύνη παραβίασης της Συνθήκης, εφόσον απλώς εφαρμόζει, και μάλιστα όχι κατά διακριτική

⁶⁹ αρ. προσφ. 56588/07, 4.5.2010, προσβάσιμη σε <https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-98811>.

⁷⁰ «*The Court considers that... it is for the courts of the requesting State to determine whether the lapse of time has rendered a fair trial impossible... It would be premature for this Court to consider that the applicant's trial would not be fair. It follows that the applicant cannot claim to be a victim, within the meaning of Article 34 of the Convention, of a violation of his rights under Article 6 of the Convention.*», (μτφ. «Το Δικαστήριο εκτιμά ότι... στα δικαστήρια του αιτούντος κράτους απόκειται να κρίνουν αν η πάροδος του χρόνου έχει καταστήσει ανέφικτη τη διεξαγωγή δίκαιης δίκης... Θα ήταν πρόωρο για το παρόν Δικαστήριο να κρίνει ότι η δίκη του προσφεύγοντος δεν θα είναι δίκαιη. Συνεπώς, ο προσφεύγων δεν δύναται να ισχυρισθεί ότι έχει την ιδιότητα του θύματος, κατά την έννοια του άρθρου 34 της Σύμβασης, ως προς παραβίαση των δικαιωμάτων του που κατοχυρώνονται στο άρθρο 6 της Σύμβασης.»), σκ. 30.

⁷¹ ΕΔΔΑ, *Bosphorus Hava Yolları Turizm ve Ticaret Anonim Şirketi κατά Ιρλανδίας* [GC], αρ. προσφ. 45036/98, 30 Ιουνίου 2005, προσβάσιμη σε <https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-69564>.

ευχέρεια, τις απορρέουσες από τη συμμετοχή του στον οργανισμό νομικές υποχρεώσεις. Σημειώνεται, ότι η προστασία αυτή θα πρέπει να καλύπτει τόσο ουσιαστικές όσο και δικονομικές εγγυήσεις, η κρίση δε περί επιπέδου προστασίας γίνεται αφηρημένα χωρίς την εξειδικευμένη εξέταση κάθε περίπτωσης.

Πιο συγκεκριμένα, όταν μία προσφυγή αφορά την εκτέλεση ενός ενωσιακού κανόνα, το ΕΔΔΑ θα πρέπει είτε να ακολουθήσει το τεκμήριο της ισοδύναμης προστασίας και ν' απορρίψει την προσφυγή είτε να το ανατρέψει και να προχωρήσει στην ουσιαστική εξέταση της βασιμότητας του ισχυρισμού του προσφεύγοντος, εγχείρημα που καθιστά τη θέση του δυσχερή, καθώς ενώ δεν μπορεί ν' αποφανθεί για τη νομιμότητα του ενωσιακού δικαίου, θα πρέπει ν' αποφανθεί για το εάν η ίδια συμπεριφορά συνιστά παραβίαση της ΕΣΔΑ από κράτος μέλος.

Η εφαρμογή του τεκμηρίου απαιτεί τη συνδρομή σωρευτικά δύο προϋποθέσεων. Η μία προϋποθέτει τη δέσμια αρμοδιότητα του κράτους μέλους προς συμμόρφωση στις ενωσιακές επιταγές και την απουσία οποιουδήποτε περιθωρίου εκτίμησης ή εσωτερικών σταθμίσεων εκ μέρους των εγχώριων οργάνων. Αντίθετα, εάν το κράτος μέλος εκπληρώνει τις ενωσιακές του υποχρεώσεις κατά διακριτική ευχέρεια, έχει επανειλημμένως κριθεί ότι διατηρεί ακέραια ευθύνη για τις πράξεις του,⁷² αφού δεν εκτελεί απλώς αποφάσεις του διεθνούς οργανισμού της ΕΕ αλλά έχει την ευχέρεια να δράσει κατά τρόπο συμβατό με την προστασία των δικαιωμάτων της ΕΣΔΑ.

Η δεύτερη προϋπόθεση απαιτεί την πλήρη αξιοποίηση του ενωσιακού δικαίου, το οποίο θα πρέπει να έχει αναπτύξει όλο το εύρος της δυναμικής του με τελευταίο στάδιο την κρίση του ΔΕΕ. Επιφύλαξη, ωστόσο, διατηρείται στις περιπτώσεις που το ΔΕΕ έχει ήδη αποφανθεί επί παρόμοιου ζητήματος ή όταν το ανακύψαν ζήτημα δεν είναι σοβαρό.

Εφόσον πληρωθούν οι ανωτέρω δύο προϋποθέσεις, εφαρμόζεται το τεκμήριο της ισοδύναμης προστασίας και η προσφυγή του προσφεύγοντος απορρίπτεται χωρίς περαιτέρω εξέταση. Ωστόσο, το τεκμήριο της ισοδύναμης προστασίας είναι κάποτε μαχητό. Ακόμα και αφότου πληρωθούν οι προϋποθέσεις αυτές, το τεκμήριο μπορεί να ανατραπεί και να διαπιστωθεί παραβίαση της Σύμβασης εάν «υπό τις περιστάσεις μιας

⁷² ΕΔΔΑ, Μ.Σ.Σ. κατά Βελγίου και Ελλάδας [Ευρεία Σύνοψη], αρ. προσφ. 30696/09, 21.1.2011, σκ. 339-340, Ravasi, E. «Human Rights Protection by the ECtHR and the ECJ: A Comparative Analysis in Light of the Equivalency Doctrine», (Brill, 2017) σ. 91 επ.

συγκεκριμένης υπόθεσης, θεωρηθεί ότι η προστασία των δικαιωμάτων της Σύμβασης ήταν προδήλως ελλιπής».⁷³

Στο πεδίο εφαρμογής του ΕΕΣ, το ΕΔΔΑ επιδεικνύει μια αξιοσημείωτη νομολογιακή αυτοσυγκράτηση, επιλέγοντας να ευθυγραμμίζεται με τις ερμηνευτικές παραδοχές του ΔΕΕ. Η προσέγγιση αυτή εδράζεται στην αντίληψη ότι τα κράτη μέλη, κατά την εκτέλεση του εντάλματος, εξαντλούν τη δραστηριότητά τους στην τυπική εφαρμογή των ενωσιακών κανόνων, προβαίνοντας σε μία σχεδόν αυτόματη αναγνώριση και εκτέλεση των δικαστικών αποφάσεων άλλων κρατών μελών, μεταθέτοντας το βάρος της προστασίας των δικαιωμάτων αποκλειστικά στο θεσμικό πλαίσιο της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Εξάλλου, το ΕΔΔΑ θεωρεί το ΕΕΣ ως έναν μηχανισμό «εσωτερικό» της Ευρωπαϊκής Ένωσης, στον οποίο δεν θέλει να παρέμβει ελέγχοντάς τον. Η στάση αυτή αποσκοπεί στη διαφύλαξη της συστημικής συνοχής μεταξύ των δύο ευρωπαϊκών εννόμων τάξεων και στην αποφυγή αντινομικών κρίσεων που θα μπορούσαν να κλονίσουν το οικοδόμημα της αμοιβαίας εμπιστοσύνης, ειδικά κατά την περίοδο μετά την αρνητική γνωμοδότηση του ΔΕΕ για την προσχώρηση της ΕΕ στην ΕΣΔΑ.⁷⁴ Ωστόσο, η στάση αυτή μάλλον προβληματική θα πρέπει να χαρακτηριστεί, αφού η αποτυχία προστασίας των θεμελιωδών δικαιωμάτων εντός της ΕΕ δεν θα πρέπει να έχει ως αποτέλεσμα την παράλειψη εξέτασης ενός σοβαρού και τεκμηριωμένου ισχυρισμού.⁷⁵

Αμοιβαία εμπιστοσύνη και καλόπιστη συνεργασία υπό τη δοκιμασία των συστημικών ελλείψεων: Η ανάδυση του εξατομικευμένου ελέγχου

⁷³ Velluti, S. (2014). The Role of the European Courts in Ensuring Adequate Standards of Asylum-Seekers' Human Rights' Protection in Europe After Lisbon. In: Reforming the Common European Asylum System — Legislative developments and judicial activism of the European Courts. SpringerBriefs in Law. Springer, Berlin, Heidelberg, προσβάσιμο σε https://doi.org/10.1007/978-3-642-40267-8_4.

⁷⁴ Περγαντής, Β. (2018). Πρόσφατες εξελίξεις και προοπτικές γύρω από την αρχή της ισοδύναμης προστασίας με αφορμή την υπόθεση Ανοτιήσ κατά Λετονίας στο Π. Νάσκου-Περράκη, Ν. Γαϊτενίδης, & Στ. Κατσούλης (Επιμ.), Τα θεμελιώδη δικαιώματα στον ευρωπαϊκό χώρο: Σύγχρονα ζητήματα και προκλήσεις, σ.127.

⁷⁵ ΕΔΔΑ, Ανοτιήσ κατά Λετονίας [Ευρεία Σύνοψη], αρ. προσφ. 17502/07, 23.5.2016, σκ. 116, προσβάσιμη σε <https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-163114>.

Μεταβαίνοντας από το τυπικό अपαράδεκτο στην ουσιαστική διερεύνηση, το ΕΔΔΑ στην υπόθεση *Ciobanu κατά Ρουμανίας και Ιταλίας*⁷⁶ δέχθηκε να αξιολογήσει το περιεχόμενο των εγγυήσεων που συνοδεύουν το ΕΕΣ. Αν και η προσφυγή τελικά απορρίφθηκε επί της ουσίας, επιβεβαιώνοντας προσωρινά την ισχύ της αμοιβαίας εμπιστοσύνης, η «νομιμοποίηση» του δικαστικού ελέγχου επί των διαδικασιών παράδοσης αποτέλεσε το κρίσιμο ρήγμα που επέτρεψε τη μετέπειτα νομολογιακή εξέλιξη προς τη διασφάλιση των θεμελιωδών δικαιωμάτων. Και πάλι, όμως, μέχρι το σημείο αυτό, ο έλεγχος ήταν ελάχιστος και επιτρεπτός μόνο σε ακραίες περιπτώσεις «κατάφωρης άρνησης δικαιοσύνης».

Στη συνέχεια, η απόφαση *Ignaoua κ.ά. κατά Ηνωμένου Βασιλείου*⁷⁷ έθεσε στο επίκεντρο την απολυτότητα του Άρθρου 3 ΕΣΔΑ. Καίτοι δεν αφορούσε την εκτέλεση ΕΕΣ αλλά τη διαδικασία της έκδοσης, κατέστησε σαφές ότι ένας πραγματικός κίνδυνος βασανιστηρίων θα έπρεπε να σταθεί εμπόδιο σε κάθε είδους συνεργασία και εμπιστοσύνη, σκέψη που έθεσε τη βάση για τον έλεγχο εξατομικευμένου κινδύνου που υιοθετήθηκε στη συνέχεια. Τον δρόμο, όμως, είχε ανοίξει προηγούμενα η υπόθεση *Soering κατά Ηνωμένου Βασιλείου*⁷⁸. Με την απόφαση αυτή, καθιερώθηκε για πρώτη φορά η εξωεδαφική ευθύνη των κρατών μελών, με την εφαρμογή ενός «κριτηρίου κατάδηλης προσβολής» («*flagrancy test*»), εφόσον πρόκυπτε πραγματικός κίνδυνος («*real risk*») υποβολής του εκζητουμένου σε απάνθρωπη ή εξευτελιστική μεταχείριση (Άρθρο 3 ΕΣΔΑ).

Σημείο καμπής για τη νομολογία του ΔΕΕ σε επίπεδο αμοιβαίας εμπιστοσύνης και καλόπιστης συνεργασίας αποτέλεσε και η *M.S.S. κατά Ελλάδας και Βελγίου*.⁷⁹ Πρόκειται για υπόθεση που κατέδειξε την αποδεικτική σπουδαιότητα των γενικών πληροφοριών που υφίστανται για μία χώρα, υπό την έννοια των «ελεύθερα εξακριβώσιμων από μεγάλο αριθμό πηγών» γεγονότων και την εντεύθεν τεκμαιρόμενη «καλά γνωστή» συνθήκη παραβίασης θεμελιωδών δικαιωμάτων, που δικαιολογεί την

⁷⁶ ΕΔΔΑ, *Ciobanu κατά Ρουμανίας και Ιταλίας*, αρ. προσφ. 4509/08, 9.7.2013, προσβάσιμη σε <https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-153111>.

⁷⁷ ΕΔΔΑ, *Ignaoua κ.ά. κατά Ηνωμένου Βασιλείου*, αρ. προσφ. 46706/08, 18.3.2014, προσβάσιμη σε <https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-142459>.

⁷⁸ ΕΔΔΑ, *Soering κατά Ηνωμένου Βασιλείου*, αρ. προσφ. 14038/88, 7.7.1989, σκ. 113, προσβάσιμη σε <https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-57619>.

⁷⁹ ΕΔΔΑ, *M.S.S. κατά Βελγίου και Ελλάδας* [Ευρεία Σύμβαση], αρ. προσφ. 30696/09, 21.1.2011, προσβάσιμη σε <https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-103050>.

άρνηση παράδοσης προσώπου⁸⁰. Μάλιστα, η ισχυρή πιθανότητα πραγμάτωσης του κινδύνου λόγω «σοβαρών διαθρωτικών ελλείψεων», που παριστά ως «επαρκώς πραγματική και πιθανή» την παραβίαση, αγγίζει τον ορισμό του εξατομικευμένου.⁸¹ Στην περίπτωση που «σοβαρές διαθρωτικές ελλείψεις» προκύπτουν από σειρά εκθέσεων του Συμβουλίου της Ευρώπης, της ΕΕ, της *UNHCR* και ΜΚΟ το Δικαστήριο διέκρινε μεταξύ του «*Sollen*» (τι προβλέπει ο νόμος) και του «*Sein*» (ποια είναι η πραγματική κατάσταση στο πεδίο), αφού μόνο το γεγονός της εθνικής νομοθέτησης αλλά και της προσχώρησης σε διεθνείς συνθήκες δεν συνεπάγεται άνευ ετέρου την προστασία των θεμελιωδών δικαιωμάτων, ειδικά όταν εμπειρισταωμένα και αξιόπιστα αναφέρεται το αντίθετο, δηλαδή η ανοχή πρακτικών προδήλως αντίθετων με τις αρχές της ΕΣΔΑ. Έτσι, το ΕΔΔΑ κατέληξε ότι θα πρέπει να διενεργείται μια κατάλληλη *ad hoc* αξιολόγηση κάθε φορά που υπάρχει σοβαρή αμφιβολία αποτελεσματικής τήρησης των θεμελιωδών δικαιωμάτων σε βαθμό που υπάρχουν ενδείξεις που καταλήγουν σε απάνθρωπη ή ταπεινωτική μεταχείριση. Μάλιστα, στην ίδια υπόθεση επισημάνθηκε τόσο το ότι το βάρος απόδειξης των αιτιάσεων δεν θα πρέπει να επιρρίπτεται αποκλειστικά στον προσφεύγοντα, διότι με τον τρόπο αυτό θα παρεμποδίζεται η επί της ουσίας εξέταση του επικαλούμενου κινδύνου παραβίασης όσο και το ότι τα κράτη μέλη βαρύνονται με τη θετική υποχρέωση να προστατεύουν *motu proprio* (με δική τους πρωτοβουλία) τις ελευθερίες των αιτούντων άσυλο και των προσφύγων στο πλαίσιο του Κανονισμού του Δουβλίνου. Συνεπώς, η συνεργασία κάμπτεται υπό «εξαιρετικές περιστάσεις», όταν η τυπική εμπιστοσύνη συγκρούεται με την πραγματικότητα στο πεδίο.

Η απόφαση *Varga και λοιποί κατά Ουγγαρίας*⁸² αφορούσε τις συνθήκες κράτησης και η σημασία της έγκειται στο γεγονός ότι το ΕΔΔΑ εξέτασε το ζήτημα αυτό ως ένα συστημικό πρόβλημα μίας χώρας και όχι ως μεμονωμένη παραβίαση. Πιο συγκεκριμένα, ο υπερπληθυσμός των ουγγρικών φυλακών, που ως συνέπεια είχε ν' αντιστοιχεί σε κάθε κρατούμενο περίπου 1.5 - 2 τμ, αλλά και οι κακές συνθήκες

⁸⁰ Moreno-Lax, V. (2012). Dismantling the Dublin System: M.S.S. v. Belgium and Greece. *European Journal of Migration and Law*, 14(1), προσβάσιμο σε <https://doi.org/10.1163/157181612X627652>.

⁸¹ ΕΔΔΑ, *Salah Sheekh κατά Κάτω Χωρών*, αρ. προσφ. 1948/04, 11.1.2007, προσβάσιμη σε <https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-78986> και ΕΔΔΑ, *N.A. κατά Ηνωμένου Βασιλείου*, αρ. προσφ. 25904/07, 17.7.2008, προσβάσιμη σε <https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-87458>.

⁸² ΕΔΔΑ, *Varga και λοιποί κατά Ουγγαρίας*, αρ. προσφ. 14097/12, 45135/12, 73712/12, 34001/13, 44055/13 και 64586/13, 10.3.2015, προσβάσιμη σε <https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-152784>.

υγιεινής, ώθησε τους προσφεύγοντες ενώπιον του ΕΔΔΑ με την αιτίαση της παραβίασης του Άρθρου 3 της ΕΣΔΑ. Πράγματι, καθώς τα ανωτέρω επιβεβαιώθηκαν, παράλληλα δε πλήθος προσφυγών κατά της Ουγγαρίας για ακριβώς τους ίδιους λόγους εκκρεμούσαν προς εκδίκαση, το ΕΔΔΑ εξέδωσε απόφαση - πιλότο («*Pilot Judgment*») και χαρακτηρίζοντας τη συνθήκη αυτή ως δομικό πρόβλημα, διέταξε την χώρα να λάβει τα κατάλληλα μέτρα τόσο για τη μείωση του πληθυσμού όσο και για τη θέσπιση αποτελεσματικού εσωτερικού ενδίκου μέσου, ώστε οι κρατούμενοι να είναι σε θέση είτε να αποζημιώνονται είτε να βελτιώνουν τις συνθήκες τους χωρίς να προσφεύγουν ενώπιόν του. Μάλιστα, η απόφαση αυτή αποτέλεσε εναρκτήριο έναυσμα για πολλά κράτη μέλη, τα οποία ανέστειλαν την παράδοση προσώπων στην Ουγγαρία, με το σκεπτικό ότι η παραδοχή ενός συστημικού προβλήματος συνεπάγεται τον «πραγματικό κίνδυνο» απάνθρωπης μεταχείρισης. Η απόφαση αυτή είναι σημαντική, διότι αποτέλεσε ρωγή στη σχέση της αμοιβαίας εμπιστοσύνης. Οι συστημικές ελλείψεις ήταν σε θέση ν' ακυρώσουν τη δικαστική συνεργασία στην Ευρώπη, αφού οι αρχές του κράτους μέλους παράδοσης μπορούσαν πια αντικειμενικά να υποθέτουν ότι το ουγγρικό δικαιοσύνη δεν αποτελούσε ένα ασφαλές πεδίο διασφάλισης των θεμελιωδών δικαιωμάτων. Έτσι, για την παράδοση προσώπου δεν αρκούσε πλέον μία αφηρημένη διαβεβαίωση αλλά απαιτούνταν επίσημη απάντηση σε ερωτήματα συναπτόμενα με συγκεκριμένες εγγυήσεις, όπως σε ποιο κατάσταση κράτησης θα εγκλειστεί ο εκζητούμενος, το εμβαδόν του κελιού του, η πρόσβαση σε τουαλέτα με ιδιωτικότητα.

Στην υπόθεση *Beuze κατά Βελγίου*⁸³ το ΕΔΔΑ αποσυσχετίζει τη συστημική έλλειψη από την αυτοδίκαιη παραβίαση, καθώς επιπρόσθετοι υπό εξέταση παράμετροι θα καταδείξουν το αποτέλεσμα μίας δίκαιης ή άδικης δίκης. Πιο συγκεκριμένα, στην περίπτωση αυτή, ο προσφεύγων παραπονέθηκε ότι η ανακριτική διαδικασία που κινήθηκε σε βάρος του διεξήχθη χωρίς το συνήγορό του επικαλούμενος ως νομικό προηγούμενο την υπόθεση *Salduz κατά Τουρκίας*⁸⁴, με την οποία έγινε δεκτό ότι η παραβίαση του δικαιώματος πρόσβασης σε δικηγόρο κατ' Άρθρο 6(3)(γ) της ΕΣΔΑ, ακόμα και σε πρώιμο στάδιο της ποινικής δίωξης, συνιστά παραβίαση του δικαιώματος

⁸³ ΕΔΔΑ, *Beuze κατά Βελγίου* (Ευρεία Σύνοψη), αρ. προσφ. 71409/10, 9.11.2018, προσβάσιμη σε <https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-187802>.

⁸⁴ ΕΔΔΑ, *Salduz κατά Τουρκίας* (Ευρεία Σύνοψη), αρ. προσφ. 36391/02, 27.11.2008, προσβάσιμη σε <https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-89893>.

σε δίκαιη δίκη. Το Δικαστήριο δεν επανέλαβε την προηγούμενη κρίση του αλλά, αντίθετα, σχετικοποίησε τη συνέπεια παραβίασης του δικαιώματος πρόσβασης σε δικηγόρο, κρίνοντας ότι αυτή θα γίνεται *in concreto* και η δίκαιη φύση της υπόθεσης θα κλονίζεται μόνο, όταν η συγκεκριμένη πλημμέλεια την επηρεάζει στο σύνολό της («*in globo*»). Έτσι, θα πρέπει να ελεγχθεί αφενός εάν ο περιορισμός του δικαιώματος είναι δικαιολογημένος και αφετέρου ποιός ο αντίκτυπος των αποδεικτικών στοιχείων που ελήφθησαν χωρίς δικηγόρο στη συνολική δίκαιη φύση της διαδικασίας («*overall fairness*»). Η προσθήκη των προϋποθέσεων αυτών δεν εμπόδισε το ΕΔΔΑ να διαπιστώσει παραβίαση των Άρθρων 6(1) και 6(3)(γ) της ΕΣΔΑ, διότι ούτε οι λόγοι που επέβαλαν τον περιορισμό αυτό αποδείχτηκαν ούτε και η μεταγενέστερη θεραπεία της πλημμέλειας που η παράλειψη αυτή επέφερε, προέκυψε. Ακόμα όμως και έτσι, σύμφωνα με τη συγκλίνουσα άποψη των Δικαστών *Yudkivska, Vučinić, Turković και Hüseyinov*, το ΕΔΔΑ με την απόφασή του αυτή αποδυνάμωσε τις εγγυήσεις της αρχής *Salduz*, καθώς η απόφαση της πλειοψηφίας έρχεται σε σύγκρουση με την κατεύθυνση του δικαίου της ΕΕ, διότι η Οδηγία 2013/48/ΕΕ⁸⁵ για το δικαίωμα πρόσβασης σε δικηγόρο θεωρεί ως δυνητικά δικαιολογημένους μόνο τους προσωρινούς και δεόντως αιτιολογημένους περιορισμούς κατά περίπτωση. *A contrario* οι γενικοί και υποχρεωτικοί νομοθετικοί περιορισμοί αντιμετωπίζονται κατ' απόλυτο τρόπο. Έτσι, ενώ περιορισμοί του δικαιώματος πρόσβασης σε δικηγόρο είχαν αρχίσει ήδη να γίνονται δεκτοί με την αιτιολογία επιτακτικών λόγων, όπως η τρομοκρατία (*Ibrahim και λοιποί κατά Ηνωμένου Βασιλείου*)⁸⁶, η απόφαση αυτή νομιμοποίησε τον περιορισμό του δικαιώματος αυτού και στις περιπτώσεις που δεν συνέτρεχε κανένας συγκεκριμένος λόγος, υπό την προϋπόθεση ελέγχου των δύο προαναφερθέντων σταδίων. Η σχετικοποίηση αυτή με κριτήριο τη συνολικά δίκαιη δίκη οδηγεί σε οπισθοδρόμηση του επιπέδου προστασίας βάσει του Άρθρου 6(3)(γ) της Σύμβασης, καθώς στο όνομα της ταχύτητας, γίνεται ανεκτή η συστηματική και αδιάκριτη άρνηση πρώιμης πρόσβασης σε δικηγόρο χωρίς ταυτόχρονα να παραβιάζεται και η Σύμβαση.

⁸⁵ προσβάσιμη σε <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EL/TXT/?uri=CELEX:32013L0048>.

⁸⁶ ΕΔΔΑ, *Ibrahim και λοιποί κατά Ηνωμένου Βασιλείου* [Ευρεία Σύμβαση], αρ. προσφ. 50541/08, 50571/08, 50573/08 και 40351/09, 13.9.2016, προσβάσιμη σε <https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-148676>.

Στη συνέχεια, η υπόθεση *E.B. κατά Ρουμανίας*⁸⁷ αφορά το ζήτημα των ερήμην καταδικαστικών αποφάσεων και τις δικλίδες ασφαλείας που το κράτος έκδοσης θα πρέπει να παρέχει μέσω του δικαιώματος σε νέα δίκη. Η εμπιστοσύνη φιλτράρεται και επιβεβαιώνεται μέσω νομοθετικών εγγυήσεων, ενώ οι διαβεβαιώσεις που απλώς επαναλαμβάνουν το γράμμα του νόμου χωρίς να εγγυώνται την αποτελεσματικότητά του είναι κενές περιεχομένου και δεν παρέχουν την απαιτούμενη ασφάλεια δικαίου.

Η υπόθεση *Castaño κατά Βελγίου*⁸⁸ σηματοδότησε την εξέλιξη της νομολογίας στο πλαίσιο των θεμελιωδών δικαιωμάτων, διότι δεν εφάρμοσε το τεκμήριο της ισοδύναμης προστασίας, με το σκεπτικό ότι η άρνησης εκτέλεσης ΕΕΣ θα άφηνε απροστάτευτα τα δικαιώματα των θυμάτων κατ' Άρθρο 2 ΕΣΔΑ. Η υπόθεση αυτή αφορά στη διπλή άρνηση παράδοσης προσώπου στις ισπανικές αρχές με επιχείρημα την επικείμενη παραβίαση του θεμελιώδους δικαιώματος του Άρθρου 3 ΕΣΔΑ. Συγκεκριμένα, το καθεστώς της απομονωμένης κράτησης («*incommunicado detention*») που ίσχυε στο ισπανικό νομικό σύστημα και η κακομεταχείριση υπόπτων για τρομοκρατία που προέκυπταν από την έκθεση της Ευρωπαϊκής Επιτροπής για την Πρόληψη των Βασανιστηρίων (*CPT*) και την Έκτη Περιοδική Έκθεση του ΟΗΕ για την Ισπανία (2015), οδήγησαν στην άρνηση εκτέλεσης ΕΕΣ με την επίκληση της απαγόρευσης των βασανιστηρίων και της απάνθρωπης μεταχείρισης. Η συμπεριφορά των βελγικών αρχών ήταν σύμφωνη με τις απαιτήσεις της προηγούμενης νομολογίας για το ΕΕΣ (*Pirozzi*,⁸⁹ *Avotiņš*⁹⁰), η οποία υπογράμμιζε ότι ο μηχανισμός αμοιβαίας αναγνώρισης της ΕΕ δεν πρέπει να εφαρμόζεται αυτόματα εις βάρος των θεμελιωδών δικαιωμάτων. Ωστόσο, η αμοιβαία εμπιστοσύνη υπαγορεύει στα κράτη μέλη κατ' αρχήν να συνεργάζονται και η άρνηση εκτέλεσης ενός ΕΕΣ πρέπει να είναι η έσχατη λύση που θα δικαιολογείται από μια εξαιρετικά ενδελεχή («*thorough*») εξέταση των

⁸⁷ ΕΔΔΑ, *E.B. κατά Ρουμανίας*, αρ. προσφ. 49089/10, 19.3.2019, προσβάσιμη σε <https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-191749>.

⁸⁸ ΕΔΔΑ, *Romeo Castaño κατά Βελγίου*, αρ. προσφ. 8351/17, 9.7.2019, προσβάσιμη σε <https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-194618>.

⁸⁹ ΕΔΔΑ, *Pirozzi κατά Βελγίου*, αρ. προσφ. 21055/11, 17.4.2018, προσβάσιμη σε <https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-182231>.

⁹⁰ ΕΔΔΑ, *Avotiņš κατά Λετονίας* [Ευρεία Σύνοψη], αρ. προσφ. 17502/07, 23.5.2016, προσβάσιμη σε <https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-163114>.

δεδομένων.⁹¹ Περαιτέρω, κρίθηκε ότι η άρνηση αυτή συγκρούεται με το παράλληλο δικαίωμα των συγγενών του θύματος σε μία αποτελεσματική ποινική δίωξη κατ' Άρθρο 2 ΕΣΔΑ. Στη σύγκρουση αυτή των δικαιωμάτων, το ΕΔΔΑ τάχθηκε υπέρ του δικαιώματος στη ζωή, υπό το φως της απόφασης *Güzelyurtlu και λοιποί κατά Κύπρου και Τουρκίας*,⁹² που αφορούσε στην αποτυχία συνεργασίας των κυπριακών και των τουρκικών αρχών προς διαλεύκανση υπόθεσης ανθρωποκτονίας συγγενών τους. Επαναλαμβάνεται το ζήτημα της διαδικαστικής υποχρέωσης συνεργασίας, που είχε αναδειχθεί και ακόμα πιο πριν με την υπόθεση *Gray κατά Γερμανίας*,⁹³ σύμφωνα με την οποία η έννοια της καλόπιστης συνεργασίας αλλά και της αμοιβαίας εμπιστοσύνης δεν κατατείνουν μόνο στην παράδοση προσώπου αλλά και στην προστασία των θυμάτων. Τα κράτη μέλη οφείλουν να συνεργάζονται για να προστατεύσουν το δικαίωμα στη ζωή (Άρθρο 2) όχι παραμένοντας αδρανής αλλά προβαίνοντας σε θετικές πράξεις που θα συντελέσουν στην αποτελεσματικότητα της έρευνας και στην απονομή της δικαιοσύνης προς όφελος της αλήθειας και προς αποτροπή της ατιμωρησίας. Το Δικαστήριο, στην περίπτωση αυτή, μετέφερε τα κριτήρια *Aranyosi/ Căldăraru* από την έννομη τάξη της ΕΕ και τον έλεγχο αξιολόγησης που όφειλε να διενεργείται στο κράτος εκτέλεσης, εφόσον υπήρχαν αποδείξεις συστημικών ή γενικευμένων ελλείψεων, ενώ προέβη και στον έλεγχο της αναλογικότητας δύο σταδίων, ώστε ν' αξιολογηθεί εάν οι βελγικές αρχές ανταποκρίθηκαν σωστά στο ισπανικό αίτημα παράδοσης βάσει της απόφασης πλαίσιο για το ΕΕΣ, και εάν η άρνηση συνεργασίας θα μπορούσε να θεωρηθεί νόμιμη. Μολονότι οι βέλγικες αρχές βασίστηκαν κυρίως σε διεθνείς εκθέσεις και στη σύγχρονη πολιτική ιστορία της Ισπανίας, το ΕΔΔΑ δέχθηκε ότι η έρευνα αυτή δεν ήταν πλήρης, καθώς δεν αφορούσε πραγματικό και εξατομικευμένο κίνδυνο παραβίασης θεμελιωδών δικαιωμάτων. Εξάλλου, παρατηρήθηκε ως άξιο αναφοράς ότι το Άρθρο 3 ΕΣΔΑ ήταν πρώτη φορά που προβλημάτιζε τις βελγικές αρχές, μιας και κατά κανόνα προέβαιναν στην παράδοση προσώπων στην Ισπανία.

⁹¹ Daminova, N. (2022). ECHR Preamble vs. the European Arrest Warrant: balancing Human Rights protection and the principle of mutual trust in EU Criminal Law? *Review of European and Comparative Law*. σ. 97 επ.

⁹² ΕΔΔΑ, *Güzelyurtlu και λοιποί κατά Κύπρου και Τουρκίας* [Ευρεία Σύμβαση], αρ. προσφ. 36925/07, 29.1.2019, προσβάσιμη σε <https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-189781>.

⁹³ ΕΔΔΑ, *Gray κατά Γερμανίας*, αρ. προσφ. 49278/09, 22.5.2014, προσβάσιμη σε <https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-144123>.

Η ερμηνεία αυτή συνέβαλε στη συμμετρία μεταξύ της ερμηνείας του Χάρτη της ΕΕ και των δικαιωμάτων της ΕΣΔΑ, καθώς επιχειρήθηκε η εφαρμογή ενός ενιαίου ευρωπαϊκού δικονομικού προτύπου που επέκτεινε τις αφορώσεις με το ΕΕΣ αιτιάσεις και σε άλλα άρθρα της Συνθήκης, όπως το δικαίωμα στη ζωή (Άρθρο 2).

Στις συνεκδικασθείσες υποθέσεις *Bivolaru και Moldovan κατά Γαλλίας*⁹⁴ οι προσφεύγοντες, Ρουμάνοι υπήκοοι, ισχυρίστηκαν ότι η παράδοσή τους στη Ρουμανία θα τους εξέθετε σε απάνθρωπη και ταπεινωτική μεταχείριση λόγω των εκεί συνθηκών κράτησης κατά παράβαση του Άρθρου 3 της ΕΣΔΑ. Ωστόσο καθώς, οι ρουμανικές αρχές διαβεβαίωσαν για τη συμβατότητα των συνθηκών κράτησης με το Άρθρο 3, το αρμόδιο Εφετείο επέτρεψε την εκτέλεση του ΕΕΣ που είχε εκδοθεί για τον εκζητούμενο *Moldovan* και η απόφασή του επικυρώθηκε και από το γαλλικό Ακυρωτικό Δικαστήριο. Ο *Bivolaru*, κατηγορούμενος για εγκλήματα γενετήσιας ελευθερίας, διέφυγε από τη Ρουμανία στη Σουηδία. Όταν ζητήθηκε η παράδοσή του, προκειμένου να δικαστεί ενώπιον των ρουμανικών δικαστηρίων, το Ανώτατο Δικαστήριο της Σουηδίας αρνήθηκε με την αιτιολογία ότι θα αντιμετώπιζε διώξεις στη Ρουμανία λόγω των θρησκευτικών του πεποιθήσεων και των δραστηριοτήτων του ως ηγέτης του «κινήματος για την πνευματική ενσωμάτωση στο απόλυτο». Στη συνέχεια, οι σουηδικές αρχές αναγνώρισαν τον *Bivolaru* ως πρόσφυγα βάσει της Σύμβασης της Γενεύης. Μετά την ερήμην καταδίκη του και την έκδοση ρουμανικού ΕΕΣ με σκοπό την έκτιση της ποινής του, ο προσφεύγων συνελήφθη στη Γαλλία. Ενώπιον του Εφετείου του Παρισιού ισχυρίστηκε και πάλι το ζήτημα των συνθηκών κράτησης στη Ρουμανία, ενώ προσέθεσε ότι το καθεστώς του πρόσφυγα εμπόδιζε την παράδοσή του στη Ρουμανία. Το Εφετείο του Παρισιού, αφού ζήτησε πληροφορίες από τις σουηδικές αρχές, κατέληξε στο συμπέρασμα ότι το καθεστώς πρόσφυγα αφενός δεν αποτελούσε εμπόδιο για την εκτέλεση του ΕΕΣ, αφού η Ρουμανία είχε έκτοτε προσχωρήσει στην ΕΕ, αφετέρου δεν συνιστούσε λόγο μη εκτέλεσης ΕΕΣ. Αναφορικά, περαιτέρω, με το ζήτημα των συνθηκών κράτησης, κρίθηκε ότι οι ισχυρισμοί του προσφεύγοντος ήταν αρκούντως αόριστοι, ώστε να στοιχειοθετηθεί σοβαρός κίνδυνος υποβολής του σε απάνθρωπες συνθήκες. Έτσι, επετράπη η παράδοσή του.

Το ΕΔΔΑ εφαρμόζοντας το δόγμα *Bosphorus* έκρινε ότι, εφόσον και στις δυο περιπτώσεις η αρχή εκτέλεσης βασίστηκε αυστηρά στο δίκαιο της Ένωσης και τα

⁹⁴ ΕΔΔΑ, *Bivolaru και Moldovan κατά Γαλλίας*, αρ. προσφ. 40324/16 και 12623/17, 25.3.2021, προσβάσιμη σε <https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-209069>.

κριτήρια που θέτει η νομολογία του ΔΕΕ χωρίς να έχει αυτόνομο περιθώριο εκτίμησης για το αν θα εκτελέσει ή όχι ένα ΕΕΣ, πληρούται η πρώτη προϋπόθεση του τεκμηρίου. Ωστόσο, διαφοροποίησε την κρίση του ως προς της δεύτερη προϋπόθεση, προβαίνοντας στον κάτωθι διαχωρισμό: Στην υπόθεση του *Moldovan* έκρινε ότι τυγχάνει εφαρμογής το τεκμήριο ισοδύναμης προστασίας διότι, καθώς δεν προέκυψε ερμηνευτικό ζήτημα σχετικά με την απόφαση πλαίσιο για το ΕΕΣ, δεν απαιτείτο παραπομπή ενώπιον του ΔΕΕ. Έτσι, προχώρησε στην ανάλυσή του για το κατά πόσον ήταν δυνατή η ανατροπή του λόγω πρόδηλης έλλειψης. Στο σημείο αυτό το ΕΔΔΑ διαφοροποιήθηκε ως προς το σκεπτικό των γαλλικών δικαστικών αρχών, καθώς έκρινε ότι οι εισφερθείσες από τον προσφεύγοντα πληροφορίες επαρκούσαν για να επιβεβαιώσουν τον ισχυρισμό του· αντίθετα, οι πληροφορίες που παρασχέθηκαν από τις ρουμανικές αρχές ήταν ελλιπείς, στερεοτυπικές και συνεκδοχικά αναξιόπιστες, λαμβανομένου μάλιστα υπόψη ότι είχαν ήδη εκδοθεί οι αποφάσεις *Stanciu*,⁹⁵ *Porumb*,⁹⁶ *Pop*⁹⁷ που είχαν καταδείξει την υπερπληρότητα των ρουμανικών φυλακών και τη συνακόλουθη συνδρομή πραγματικού κινδύνου. Συνεπώς, στην περίπτωση αυτή, το τεκμήριο της ισοδύναμης προστασίας ανατράπηκε και διαπιστώθηκε η παραβίαση του Άρθρου 3 ΕΣΔΑ.

Αντίθετα, ως προς την υπόθεση του *Bivolaru*, το ΕΔΔΑ έκρινε ότι το ζήτημα της ιδιότητας του πρόσφυγα αντιμετωπιζόταν το πρώτον και γι' αυτό η υπόθεση θα έπρεπε να είχε παραπεμφθεί ενώπιον του ΔΕΕ. Εφόσον αυτό δεν συνέβη, το δίκαιο της ΕΕ δεν είχε αναπτύξει πλήρως τη δυναμική του και το τεκμήριο της ισοδύναμης προστασίας δεν τύγχανε εφαρμογής. Έτσι, το ΕΔΔΑ συνέχισε εξετάζοντας το κατά πόσον η εκτέλεση του ΕΕΣ θα συνεπαγόταν παραβίαση του Άρθρου 3 υπό το πρίσμα των συνθηκών κράτησης αλλά του status πρόσφυγα του προσφεύγοντος. Αναφορικά με τις συνθήκες κράτησης, το ΕΔΔΑ επικύρωσε την κρίση των γαλλικών δικαστικών αρχών και έκρινε ανεπαρκή τα στοιχεία που εισέφερε ο προσφεύγων, παρατήρησε δε ότι καμία υποχρέωση για αναζήτηση πρόσθετων πληροφοριών ή εγγυήσεων τις βάρυνε. Περαιτέρω, έκρινε ότι κανένας πραγματικός κίνδυνος υφίστατο για την έκθεση

⁹⁵ ΕΔΔΑ, *Iacov Stanciu κατά Ρουμανίας*, αρ. προσφ. 35972/05, 24.7.2012, προσβάσιμη σε <https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-112420>.

⁹⁶ ΕΔΔΑ, *Porumb κατά Ρουμανίας*, αρ. προσφ. 19832/04, 7.12.2010, προσβάσιμη σε <https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-102161>.

⁹⁷ ΕΔΔΑ, *Radu Pop κατά Ρουμανίας*, αρ. προσφ. 14337/04, 17.7.2012.

του προσφεύγοντος σε δίωξη και ταπεινωτική μεταχείριση λόγω των θρησκευτικών του πεποιθήσεων. Μετά ταύτα, δεν διαπιστώθηκε παραβίαση του Άρθρου 3 ΕΣΔΑ.

Με την απόφαση αυτή το ΕΔΔΑ κατέληξε στο συμπέρασμα ότι η απόκλιση από την αρχή της αμοιβαίας εμπιστοσύνης είναι δυνατή μόνο σε εξαιρετικές περιπτώσεις και εντός του πλαισίου που ορίζεται από τη νομολογία του ΔΕΕ. Ωστόσο, ο εξατομικευμένος λόγος άρνησης εκτέλεσης του ΕΕΣ, στον οποίο αναφέρεται η νομολογία του ΔΕΕ, δεν τηρείται απόλυτα, καθώς παρατηρείται ένα περιθώριο διακριτικής ευχέρειας από τα κράτη μέλη αναφορικά με την προστασία των θεμελιωδών δικαιωμάτων. Παράδειγμα αντλείται από την ολλανδική νομολογία και το αποκλειστικά αρμόδιο για την εκτέλεση ΕΕΣ, Περιφερειακό Δικαστήριο του Άμστερνταμ, το οποίο, αντίθετα με δικαστικές αρχές άλλων κρατών μελών, αποφάσισε την αναστολή εκτέλεσης όλων των εκδοθέντων από την Πολωνία ΕΕΣ λόγω του ζητήματος της ανεξαρτησίας της δικαιοσύνης. Και τούτο, μάλιστα, χωρίς να προβεί σε καμία εξατομικευμένη εκτίμηση των γεγονότων και των περιστάσεων. Με αυτά τα δεδομένα, ξενίζει το συμπέρασμα στο οποίο καταλήγει το ΕΔΔΑ σχετικά με την αδυναμία των γαλλικών αρχών να αναζητήσουν πρόσθετες πληροφορίες και ν' αξιολογήσουν τις διαβεβαιώσεις, προκειμένου να διακριβώσουν τη συνδρομή πραγματικού και εξατομικευμένου κινδύνου παραβίασης των ανθρωπίνων δικαιωμάτων.

Ιδιαίτερα βαρύνουσα εξέλιξη συνιστά η επιλογή του ΕΔΔΑ να ασκήσει τον ουσιαστικό δικαιοδοτικό του έλεγχο μέσω της δεύτερης παραμέτρου του τεκμηρίου της ισοδύναμης προστασίας, δηλαδή μέσω της διερεύνησης της «πρόδηλης έλλειψης». Υιοθετώντας την προσέγγιση αυτή, το ΕΔΔΑ εκδηλώνει τον πλήρη σεβασμό του προς την αυτονομία του ενωσιακού δικαίου και το σύστημα προστασίας των θεμελιωδών δικαιωμάτων που αυτό καθιερώνει. Και τούτο διότι, υπό το πρίσμα της «πρόδηλης έλλειψης», το Δικαστήριο δεν αμφισβητεί θεσμικά τον μηχανισμό του ΕΕΣ, αλλά εστιάζει την κριτική του αποκλειστικά στην ατομική απόφαση του κράτους μέλους. Με αυτόν τον δικονομικό ελιγμό, το ΕΔΔΑ εκπληρώνει την αποστολή του ως εγγυητής της ΕΣΔΑ, διενεργώντας πλήρη έλεγχο συμμόρφωσης προς το Άρθρο 3, χωρίς ωστόσο να προκαλεί μια μετωπική σύγκρουση δικαιοδοσιών με το ΔΕΕ.

Στον αντίποδα, η ερμηνευτική προσέγγιση του Άρθρου 3 στην υπόθεση *Moldovan* αναδεικνύει με ενάργεια τα όρια της αμοιβαίας εμπιστοσύνης. Ενώ η νομολογία του ΔΕΕ εκκινεί από τη θέση ότι οι διαβεβαιώσεις του κράτους έκδοσης πρέπει, κατ' αρχήν, να γίνονται δεκτές χωρίς επιφυλάξεις -περιορίζοντας έτσι την αρχή

εκτέλεσης σε έναν μάλλον τυπικό έλεγχο αξιοπιστίας-, το ΕΔΔΑ παρεμβαίνει επανορθωτικά. Η διαπίστωση παραβίασης στην περίπτωση του *Moldovan* λειτουργεί ως δικαιοκρατικό ανάχωμα, περιορίζει τη διακριτική ευχέρεια των εθνικών αρχών να αποδέχονται άκριτα «στερεοτυπικές» ή γενικόλογες διαβεβαιώσεις και τις υποχρεώνει σε μια ουσιαστική, εξατομικευμένη αξιολόγηση σοβαρών καταγγελιών.⁹⁸ Κατ' αυτόν τον τρόπο, η αμοιβαία εμπιστοσύνη απογυμνώνεται από τον αυτόματο χαρακτήρα της και εξαρτάται πλέον από την πραγματική ποιότητα των παρεχόμενων εγγυήσεων.

Η απόφαση αυτή συνιστά, εν τέλει, ένα καίριο πλήγμα στον απόλυτο χαρακτήρα της αμοιβαίας εμπιστοσύνης εντός του ΧΕΑΔ. Προτάσσοντας την αποτελεσματικότητα της ΕΣΔΑ έναντι της δικονομικής ταχύτητας, το Δικαστήριο υπογραμμίζει ότι μέχρι την επίτευξη μιας πλήρως εναρμονισμένης ενωσιακής προστασίας, οι διαδικασίες παράδοσης θα τελούν υπό τη διαρκή επαγρύπνηση του ΕΔΔΑ. Ταυτόχρονα, υπενθυμίζει στα κράτη μέλη την κεφαλαιώδη σημασία της προδικαστικής παραπομπής (267 ΣΛΕΕ). Η υποβολή ερωτημάτων προς το ΔΕΕ όταν ανακύπτουν ζητήματα ερμηνείας της απόφασης πλαίσιο δεν αποτελεί απλή τυπική υποχρέωση αλλά την έμπρακτη απόδειξη του σεβασμού των κρατών προς τις ενωσιακές λειτουργίες και την εγγύηση ότι η αμοιβαία εμπιστοσύνη παραμένει μια δικαιοκρατικά ελεγχόμενη αρχή.

Η διαλεκτική σχέση ΔΕΕ και ΕΔΔΑ στο πεδίο του ΕΕΣ: Συγκριτική προσέγγιση της αμοιβαίας εμπιστοσύνης και της καλόπιστης συνεργασίας

Η σχέση μεταξύ του ΔΕΕ και του ΕΔΔΑ στο πεδίο του Ευρωπαϊκού Εντάλματος Σύλληψης δεν αποτελεί μια απλή συνύπαρξη δύο παράλληλων δικαιοδοσιών αλλά μια σύνθετη και διαλεκτική αλληλεπίδραση που επανακαθορίζει τα όρια της ευρωπαϊκής δημόσιας τάξης. Στο επίκεντρο αυτής της σχέσης βρίσκεται η αρχή της αμοιβαίας εμπιστοσύνης, η οποία, ενώ αρχικά εκλαμβάνόταν ως ένα σχεδόν αμάχητο τεκμήριο συμμόρφωσης, πλέον μεταλλάσσεται σε μια μαχητή νομική κατάσταση υπό την πίεση της νομολογίας του ΕΔΔΑ και των επιταγών του Χάρτη. Παρά τη δογματική εμμονή του ΔΕΕ στη διαφύλαξη της αυτονομίας της ενωσιακής έννομης τάξης (Γνωμοδότηση 2/13), η πραγματικότητα της δικαστικής συνεργασίας

⁹⁸ Julié, W., & Fauvarque, J. (2021, June 22). *Bivolaru and Moldovan v. France: A New challenge for mutual trust in the European Union?* Lawfare.

επέβαλε μια λειτουργική σύγκλιση, όπου η «τυφλή» εμπιστοσύνη δίνει τη θέση της σε μια «ελεγχόμενη» επαλήθευση. Η μετάβαση αυτή σηματοδοτείται από τη σταδιακή υιοθέτηση κοινών κριτηρίων αξιολόγησης, με το ΔΕΕ να αναλαμβάνει τον ρόλο του διαχειριστή της συστημικής συνοχής και το ΕΔΔΑ εκείνον του διαγνώστη της ουσιαστικής προστασίας, διαμορφώνοντας σταδιακά έναν χώρο «μετοχικής» («*shared*») ποινικής δικαιοσύνης εντός της Ένωσης.

Καίτοι το ΔΕΕ με την απόφαση *Aranyosi & Căldăraru*⁹⁹ παρείχε για πρώτη φορά το δικονομικό εργαλείο του «ελέγχου των δύο σταδίων», προκειμένου να αποσοβήσει τον κίνδυνο απάνθρωπης ή ταπεινωτικής μεταχείρισης, η νομολογία του ΕΔΔΑ ήταν αυτή που μέσω των υποθέσεων *Castano*,¹⁰⁰ *Bivolaru* και *Moldovan*¹⁰¹ κατέστησε αυτόν τον έλεγχο επιτακτικό ορίζοντας ότι εάν οι εθνικές αρχές εκτελούν ένα ΕΕΣ παρά την ύπαρξη σοβαρών ενδείξεων παραβίασης θεμελιωδών δικαιωμάτων, τότε φέρουν αυτοτελή ευθύνη για παραβίαση του Άρθρου 3 της ΕΣΔΑ και η ένταξή τους σε έναν υπερεθνικό οργανισμό (όπως η ΕΕ) δεν αποσοβεί τις με βάση την ΕΣΔΑ ευθύνες του κράτους. Διαμηνύοντας, συνεπώς, τον κίνδυνο καταδίκης των κρατών μελών, το ΕΔΔΑ λειτούργησε ως καταλύτης, αναγκάζοντας το ΔΕΕ να ευθυγραμμιστεί για να αποφευχθεί ο κατακερματισμός της προστασίας των δικαιωμάτων στην Ευρώπη.

Παράλληλα, χωρίς να θέλει να αμφισβητήσει ευθέως το σύστημα της ΕΕ, το ΕΔΔΑ προέβη στον νομικό ελιγμό να διατηρήσει μεν το τεκμήριο *Bosphorus* περί ισοδύναμης προστασίας, πλην όμως, να το καταστήσει λειτουργικά μαχητό ορίζοντας ότι η καλόπιστη συνεργασία δεν απαλλάσσει το κράτος εκτέλεσης από την υποχρέωση να επαληθεύει την ύπαρξη «πρόδηλης έλλειψης» προστασίας.

Ωστόσο, αυτή η πορεία προς τη σύγκλιση δεν στερείται αντιφάσεων και παλινδρομήσεων, όπως καταδεικνύει η υπόθεση *Beuze* κατά Βελγίου.¹⁰² Στην περίπτωση αυτή, το ΕΔΔΑ, κόντρα και σε δική του παλαιότερη νομολογία, υιοθέτησε μια πιο «ελαστική» προσέγγιση στο δικαίωμα πρόσβασης σε δικηγόρο, δημιουργώντας το νομικό παράδοξο να υπονομεύει σχεδόν το υψηλό επίπεδο προστασίας που η ΕΕ μέσω των Οδηγιών του «Οδικού Χάρτη»¹⁰³ επιδιώκει να επιτύχει.

⁹⁹ βλ. ανωτέρω υποσημείωση 46.

¹⁰⁰ βλ. ανωτέρω υποσημείωση 88.

¹⁰¹ βλ. ανωτέρω υποσημείωση 94.

¹⁰² βλ. ανωτέρω υποσημείωση 83.

¹⁰³ βλ. ανωτέρω υποσημειώσεις 22 – 27.

Υπό αυτές τις περιστάσεις κρίσιμος αναδεικνύεται ο ρόλος του εθνικού δικαστή. Δεν διεκπεραιώνει αυτόματα στο όνομα της αποτελεσματικότητας και της ταχύτητας ΕΕΣ αλλά καθίσταται ο θεματοφύλακας που καλείται να διαχειριστεί την «ασυμμετρία» των εγγυήσεων μεταξύ των κρατών μελών, διασφαλίζοντας ότι η αμοιβαία αναγνώριση δεν θα μετατραπεί σε όχημα για την έκπτωση θεμελιωδών δικαιωμάτων.

Σε ένα περιβάλλον όπου οι συστημικές ελλείψεις στο Κράτος Δικαίου διαβρώνουν τα θεμέλια της συνεργασίας, η αμοιβαία εμπιστοσύνη παραμένει ένα εύθραυστο οικοδόμημα που απαιτεί διαρκή δικαστικό διάλογο. Τελικά, η εμπιστοσύνη αυτή επιβιώνει μόνο όταν μετατρέπεται από τυφλή παραδοχή σε υπεύθυνη δικαιοκρατική επαλήθευση, διασφαλίζοντας ότι η αποτελεσματικότητα της ποινικής καταστολής δεν θα θυσιάσει την ανθρωποκεντρική ποιότητα της ευρωπαϊκής νομικής κουλτούρας.

Συμπεράσματα

Η παρούσα εργασία κατέδειξε ότι η αρχή της αμοιβαίας αναγνώρισης στον Χώρο Ελευθερίας, Ασφάλειας και Δικαιοσύνης τελεί πλέον υπό ένα καθεστώς δυναμικής επανερμηνείας, όπου η αποτελεσματικότητα της ποινικής καταστολής εξαρτάται αναπόδραστα από την τήρηση των εγγυήσεων του νομικού μας πολιτισμού. Στο επίκεντρο αυτής της εξέλιξης βρίσκεται η αμοιβαία εμπιστοσύνη, η οποία δεν νοείται πλέον ως μια δογματική και ακλόνητη προϋπόθεση αλλά ως μια ζωντανή σχέση που ερείδεται στην κοινή προσήλωση των κρατών μελών στο Κράτος Δικαίου. Η εμπιστοσύνη αυτή παύει να λειτουργεί ως μηχανισμός αυτόματης αποδοχής και μετατρέπεται σε ένα κανονιστικό καθήκον, τη διαρκή επαλήθευση ότι το επίπεδο προστασίας των δικαιωμάτων παραμένει ισοδύναμο σε ολόκληρη την Ένωση.

Η αρχή της καλόπιστης συνεργασίας αναδεικνύεται σε αυτό το πλαίσιο ως η ρυθμιστική δικλείδα που μετατρέπει την αμοιβαία εμπιστοσύνη από μια στατική παραδοχή σε μια ενεργή υποχρέωση διαφάνειας και θεσμικής ειλικρίνειας. Η καλόπιστη συνεργασία επιβάλλει στις δικαστικές αρχές ένα αμοιβαίο καθήκον επαλήθευσης, το οποίο αποκρυσταλλώνεται στην υποχρέωση του κράτους έκδοσης να παρέχει συγκεκριμένες και αξιόπιστες διαβεβαιώσεις και στην αντίστοιχη υποχρέωση του κράτους εκτέλεσης να τις αξιολογεί κριτικά. Με τον τρόπο αυτό, η αμοιβαία εμπιστοσύνη απογυμνώνεται από τον αυτόματο χαρακτήρα της και θωρακίζεται έναντι

συστημικών ελλείψεων, διασφαλίζοντας ότι η εκτέλεση ενός Ευρωπαϊκού Εντάλματος Σύλληψης δεν θα οδηγήσει σε προσβολή του σκληρού πυρήνα των θεμελιωδών δικαιωμάτων, όπως αυτά κατοχυρώνονται στον Χάρτη και την ΕΣΔΑ. Η εμπιστοσύνη παύει να είναι μια στατική παραδοχή και καθίσταται το αποτέλεσμα μιας διαρκούς, ειλικρινούς και δικαιοκρατικά ελεγχόμενης σύμπραξης μεταξύ των εθνικών δικαιοδοσιών.

Σε αυτή τη σύνθετη αρχιτεκτονική, η συμπληρωματική δράση των δύο ευρωπαϊκών δικαιοδοσιών προσφέρει ένα ολοκληρωμένο σύστημα προστασίας. Το ΔΕΕ επιτελεί έναν καίριο προληπτικό ρόλο, οριοθετώντας το κανονιστικό πλαίσιο εντός του οποίου οφείλει να κινείται η συνεργασία, ώστε να αποτρέπεται *ex ante* η διολίσθηση προς την αυθαιρεσία. Αντιθέτως, το ΕΔΔΑ διατηρεί έναν διαγνωστικό και κατασταλακτικό χαρακτήρα, παρεμβαίνοντας για να επαληθεύσει *ex post* εάν η κρατική δράση υπήρξε προδήλως ανεπαρκής, θέτοντας το έσχατο όριο προστασίας της ανθρώπινης αξιοπρέπειας. Ο εθνικός δικαστής, ως ο φυσικός εφαρμοστής αμφοτέρων των συστημάτων, αναβαθμίζεται σε πρωτογενή εγγυητή της νομιμότητας, έχοντας στη διάθεσή του το προδικαστικό ερώτημα (άρθρο 267 ΣΛΕΕ) ως τον κατεξοχήν μοχλό του δικαστικού διαλόγου, καθώς η προδικαστική παραπομπή αποτελεί το μέσο με το οποίο οι εθνικές αρχές επικαιροποιούν το περιεχόμενο της αμοιβαίας εμπιστοσύνης, μεταφέροντας τις δικαιοκρατικές ανησυχίες των εσωτερικών εννόμων τάξεων στο επίπεδο της ενωσιακής ερμηνείας.¹⁰⁴

Καταληκτικά, η βιωσιμότητα της δικαστικής συνεργασίας στον ΧΕΑΔ συνδέεται άρρηκτα με την περαιτέρω εναρμόνιση των δικονομικών εγγυήσεων και των συνθηκών κράτησης. Η δημιουργία ενός ενοποιημένου ευρωπαϊκού προτύπου προστασίας μέσω του παράγωγου δικαίου αποτελεί την ασφαλέστερη οδό για την ελαχιστοποίηση των λόγων άρνησης εκτέλεσης και την εμπέδωση της αμοιβαίας αναγνώρισης. Η καλόπιστη συνεργασία, τροφοδοτούμενη από τη δικαστική επαγρύπνηση και τη συνεχή χρήση της προδικαστικής οδού, καθιστά την αμοιβαία εμπιστοσύνη μια μαχητή αλλά ακλόνητη κανονιστική κατάσταση. Μόνο μέσω αυτού του πολυεπίπεδου ελέγχου μπορεί η Ευρώπη να διατηρήσει την ταυτότητά της ως ένας

¹⁰⁴ Τσόλκα, Ο. (2018). Αμοιβαία αναγνώριση ποινικών αποφάσεων και προστασία θεμελιωδών δικαιωμάτων εντός του «χώρου ελευθερίας, ασφάλειας και δικαιοσύνης» της Ευρωπαϊκής Ένωσης: Ο «διάλογος» μεταξύ του Δικαστηρίου της Ευρωπαϊκής Ένωσης και του Ευρωπαϊκού Δικαστηρίου Δικαιωμάτων του Ανθρώπου. *Ποινικά Χρονικά*, ΞΗ(6), σ. 425 επ.

χώρος ελευθερίας και ασφάλειας, όπου η αποτελεσματικότητα της δικαιοσύνης συμπορεύεται αδιάσπαστα με τον σεβασμό στην ανθρωποκεντρική φύση του δικαίου.

Βιβλιογραφία

Ελληνόγλωσση

Αρβανίτης, Δ. (2021). *Η ευρωπαϊκή εντολή έρευνας*. Αθήνα: Εκδόσεις Π. Ν. Σάκκουλα, σ. 96–97.

Βούλγαρης, Δ., «Ε.Ε.Σ. Ι - Εισαγωγικές παρατηρήσεις και άρθρα 1-10 Ν. 3251/2004, 3η ενημέρωση» – Νοέμβριος 2013, σ. 27, όπως αναφέρεται σε Παύλου/Σάμιου, «Ειδικοί Ποινικοί Νόμοι - Ερμηνεία κατ' άρθρον – Τόμος Ι, Δίκαιο και Οικονομία», Π.Ν. Σάκκουλα, 2012.

Καϊάφα-Γκμπάντι, Μ. (2017). Η πρόσφατη νομολογία του ΔΕΕ σε ποινικές υποθέσεις: Η προστασία θεμελιωδών δικαιωμάτων στο ενωσιακό δίκαιο και η σημασία της για τον Έλληνα εφαρμοστή του δικαίου. *Ποινικά Χρονικά*, τεύχ. Οκτωβρίου 2017, σ. 561 επ.

Καλαβρός, Γ.-Ε., & Γεωργόπουλος, Θ. (2020). *Το δίκαιο της Ευρωπαϊκής Ένωσης* (Τομ. 1: Θεσμικό δίκαιο). Νομική Βιβλιοθήκη, σ. 64.

Ορφανός, Σ. (2021). *Ευρωπαϊκό Ένταλμα Σύλληψης: Η απόφαση πλαίσιο 2002/584/ΔΕΥ και ο ελληνικός νόμος ενσωμάτωσης (Ν. 3251/2004)*. Νομική Βιβλιοθήκη, σ. 52.

Περγαντής, Β. (2018). Πρόσφατες εξελίξεις και προοπτικές γύρω από την αρχή της ισοδύναμης προστασίας με αφορμή την υπόθεση *Anotiņš κατά Λετονίας*. Στο Π. Νάσκου-Περράκη, Ν. Γαϊτενίδης, & Στ. Κατσούλης (Επιμ.), *Τα θεμελιώδη δικαιώματα στον ευρωπαϊκό χώρο: Σύγχρονα ζητήματα και προκλήσεις*, σ. 127.

Τζαννετής, Α. *Η προστασία των θεμελιωδών δικαιωμάτων του εκζητούμενου στην Ενωσιακή Ποινική Συνεργασία*. Π.Ν. Σάκκουλας, σ. 81.

Τζαννετής, Α. (2019). Η εθνική (συνταγματική) ταυτότητα και η παραβίαση των θεμελιωδών δικαιωμάτων ως λόγοι μη εκτέλεσης του Ευρωπαϊκού Εντάλματος Σύλληψης: Ο διάλογος μεταξύ ΔΕΕ και Ανωτάτων Εθνικών Δικαστηρίων για τη σχέση μεταξύ ενωσιακού δικαίου και εθνικών Συνταγμάτων. *Ποινικά Χρονικά*, ΞΘ(5), σ. 321 επ.

Τζαννετής, Α. (2021). Η εθνική (συνταγματική) ταυτότητα και η παραβίαση των θεμελιωδών δικαιωμάτων ως λόγοι μη εκτέλεσης του Ευρωπαϊκού Εντάλματος Σύλληψης. Στο *Η Ποινική Δικονομία της Ευρωπαϊκής Ένωσης*. Νομική Βιβλιοθήκη, σ. 155–157.

Τσόλκα, Ο. (2018). Αμοιβαία αναγνώριση ποινικών αποφάσεων και προστασία θεμελιωδών δικαιωμάτων εντός του «χώρου ελευθερίας, ασφάλειας και δικαιοσύνης» της Ευρωπαϊκής Ένωσης: Ο «διάλογος» μεταξύ του Δικαστηρίου της Ευρωπαϊκής Ένωσης και του Ευρωπαϊκού Δικαστηρίου Δικαιωμάτων του Ανθρώπου. *Ποινικά Χρονικά*, ΞΗ(6), σ. 425 επ.

Τσόλκα, Ο. (2020). Άρθρο 52: Εμβέλεια και ερμηνεία των δικαιωμάτων και των αρχών. Στο Ε. Ρ. Σαχπεκίδου & Χ. Ν. Ταγαράς (Επιμ.), *Κατ' άρθρο ερμηνεία του Χάρτη Θεμελιωδών Δικαιωμάτων της Ευρωπαϊκής Ένωσης*, σ. 610 επ.

Ξενόγλωσση

Anagnostaras, G. (2021). Mutual confidence in the European Arrest Warrant: The end of the road for blind trust? *European Law Review*, 46(4), σ. 512-525.

Burchard, C. (2019). Die Konstitutionalisierung der gegenseitigen Anerkennung: Die strafjustizielle Zusammenarbeit in Europa im Lichte des Unionsverfassungsrechts. σ.538.

Carvajal, M. (2020). The European Arrest Warrant: Proposals for Improved Cooperation in Criminal Matters Within the European Union, σ. 8-9.

Daminova, N. (2022). ECHR Preamble vs. the European Arrest Warrant: balancing Human Rights protection and the principle of mutual trust in EU Criminal Law? *Review of European and Comparative Law*. σ. 97 επ.

Douglas-Scott, Sionaidh. The European Union and Human Rights after the Treaty of Lisbon, *Human Rights Law Review*, Volume 11, Issue 4, December 2011, σ. 645 επ., προσβάσιμο σε <https://doi.org/10.1093/hrlr/ngr038>.

Gerard, D. Mutual Trust as Constitutionalism? σε E. Brouwer/ D. Gerard, *Mapping Mutual Trust: Understanding and Framing the Role of Mutual Trust in EU Law*, 2016, σ. 77.

Gruszczak, A. (2004). The European Arrest Warrant: A success story or constitutional troublemaker? *European Political Economy Review*, 2(1), σ. 26 επ.

Herlin-Karnell, E. (2023). The European Arrest Warrant and the Rule of Law. *Scandinavian studies in law*, 69, σ. 273 επ., προσβάσιμο σε <https://doi.org/10.53292/32f26f7c.cd1f80fa>.

Hillion, C., & Wessel, R. A. (2009). Competence distribution in EU external

relations after ECOWAS: Clarification or continued fuzziness? *Common Market Law Review*, 46(3), σ. 551 επ.

Julié, W., & Fauvarque, J. (2021, June 22). Bivolaru and Moldovan v. France: A New challenge for mutual trust in the European Union? *Lawfare*.

Kaiafa – Gbandi, M. The Post – Lisbon approach towards the main features of substantive criminal law: developments and challenges, *European Criminal Law Review* 1/2015, σ. 6.

Lenaerts, K. (2015). The principle of mutual recognition in the Area of Freedom, Security and Justice. *Il Diritto dell'Unione Europea*, σ. 530.

Mancano, L. (2022). Judicial cooperation, detention conditions and equivalent protection. Another chapter in the EU-ECHR relationship: Bivolaru and Moldovan v. France. *Revista General de Derecho Europeo*, 56, σ. 207 επ.

Mitsilegas, V. (2012). The limits of mutual trust in Europe's area of freedom, security and justice: From automatic inter-state cooperation to the slow emergence of the individual. *Yearbook of European Law*, 31(1), σ. 322, προσβάσιμο σε <https://doi.org/10.1093/yel/yes023>.

Mitsilegas, V. (2016). EU Criminal Law. In *A Companion to European Union Law and International Law* (eds D. Patterson and A. Södersten), προσβάσιμο σε <https://doi.org/10.1002/9781119037712.ch36>.

Mitsilegas, V. Internal and external dimensions of trust in Europe's area of criminal justice, *Essays in Honour of Nestor Courakis* (2017), σ. 996.

Montaldo S., On a collision course! Mutual recognition, mutual trust and the protection of fundamental rights in the recent case-law of the Court of Justice, *European Papers*, Vol.1, No 3, 2016, σ. 993.

Moreno-Lax, V. (2012). Dismantling the Dublin System: M.S.S. v. Belgium and Greece. *European Journal of Migration and Law*, 14(1), προσβάσιμο σε <https://doi.org/10.1163/157181612X627652>

Pavic, T. Radu: A case of failed dialogue? *Eutopia Law*, προσβάσιμο σε <https://eutopialaw.wordpress.com/2013/02/05/radu-a-case-of-failed-dialogue/>.

Prechal, S. (2017). Mutual trust before the Court of Justice of the European Union. *European Papers - A Journal on Law and Integration*, 2(1), σ. 75 επ., προσβάσιμο σε <https://doi.org/10.15166/2499-8249/139>

Ravasi, E. «Human Rights Protection by the ECtHR and the ECJ: A Comparative Analysis in Light of the Equivalency Doctrine» (Brill, 2017) σ. 91

επ.

Stessens, G. (2005). The principle of mutual confidence between judicial authorities in the Area of Freedom, Security and Justice. In G. de Kerchove & A. Weyembergh (Eds.), *L'espace pénal européen: Enjeux et perspectives*, σ. 96.

Velluti, S. (2014). The Role of the European Courts in Ensuring Adequate Standards of Asylum-Seekers' Human Rights' Protection in Europe After Lisbon. In: *Reforming the Common European Asylum System — Legislative developments and judicial activism of the European Courts*. SpringerBriefs in Law. Springer, Berlin, Heidelberg, προσβάσιμο σε https://doi.org/10.1007/978-3-642-40267-8_4.

Vervaele, J. (2013). The European arrest warrant and applicable standards of fundamental rights in the EU. *Review of European Administrative Law*, 6(2), σ. 52.

Willems, Aure, Mutual Trust as a Term of Art in Eu Criminal Law: Revealing its Hybrid Character, *EJLS* 2016, σ. 213.

Xanthopoulou, E. (2020). Fundamental Rights and Mutual Trust in the Area of Freedom, Security and Justice. *Fundamental Rights and Mutual Trust in the Area of Freedom, Security and Justice*.

Xanthopoulou, E. (2023). The European Arrest Warrant in a context of distrust: Is the Court taking rights seriously? *European Law Journal*, προσβάσιμο σε <https://doi.org/10.1111/EULJ.12467>.